

Xudu Məmmədov

(Xudu Surxay oğlu Məmmədov)

Tərtibçi : Sevdə Məhəmmədova

Redaktor : Yeganə Əhmədova,
Əməkdar Mədəniyyət işçi

Xudu Məmmədov (Xudu Surxay oğlu Məmmədov): bibliografik göstərici / Tərt. ed.: S. Məhəmmədova; red.: Y.Əhmədova.- Sumqayıt: 2022.- s.

Sumqayıt şəhər S.Vurğun adına Mərkəzi Kitabxana tərəfindən tərtib olunmuş “Xudu Məmmədov” adlı bibliografik göstəricisi alim, istimai-siyasi xadim, professor, AMEA-nın müxbir üzvi, Geologiya-minerologiya elmləri doktoru Xudu Məmmədovun 95 illik yubileyi münasibətilə tərtib edilmişdir.

Göstəricidə alimin kitabları, dövrü mətbuatda dərc olunmuş əsərləri, eyni zamanda həyat və yaradıcılığı haqqında məlumatlar, həyat və yaradıcılığının əsas tarixləri, görkəmli şəxslərin onun haqqında söylədiyi fikirlər, o cümlədən alimin elmi-fəlsəfi düşüncələri, bayatıları öz əksini tapmışdır.

Yoldaşımızın xatirəsi

Xudu elm aləminə qədəm qoyduğu ilk gündən parlaq bir ulduza çevrildi. Kristolloqrafiyadayeni bir mərhələsayılan, dahi Con Bernalın dediyi kimi, canlı və cansız aləm arasında körpü saldı. Quruluşla funksiya arasındakı qanunauyğunluqları öyrənən Xudu son illər həmin uğurlu işin davamını heç kəsin ağına belə gətirmədiyi bir sahəyə yönəltdi: Azərbaycan memarlığının, miniatür və rəssamlıq sənətinin, xalçaçılığın, hətta musiqi və şeirin də forması ilə məzmun əlaqələrinin türkdilli xalqlara və o sıradan bizə aid olan sırf milli qanunlarını kəşf edib yeni bir məktəbin əsasını qoydu.

Xudunun rəhbərliyi altında müxtəlif elm və sənət sahələrində çalışan elmi işçilər və sənətkarlar, inşaat institunun memarlıq və kompozisiya kafedrasının nəzdində hər həftə seminar məşğələləri keçirirdilər. İlk uğurlara sevinmək olardı. Nəticələr elmi müzakirələr çərçivəsindən çıxıb həyata qədəm qoymuşdu.

Ensiklopedik biliyə malik olan Xudu elmin və sənətin bütün sahələrində öz sözü, öz prinsipi və öz cəbhəsi olan böyük bir şəxsiyyət idi. Dediği sözdən, tutduğu cəbhədən onu asanlıqla döndərmək olmazdı. Bu, onun höcətliyindən deyil, sözünə, əqidəsinə inamından və tutarlı dəlillərlə opponentini öz fikrinə inandıra bilmək qüdrətindən irəli gəlirdi.

Bütün bunlarla yanaşı, o, təvazökarlıq etalonu idi. O, heç zaman öz biliyini və istedadını nümayiş etdirməz, elmi mübahisədə məğlubiyətə uğratdığı adamın üzərindəki qələbəsini bildirməz, əksinə, “Mən belə düşünürəm” – deyər utana-utana başını aşağı dikərdi.

25 illik dostluğumuz müddətində biz onda azacıq da olsa tamah və nəfs əlaməti görmədik. İlahi, insan nə qədər gözütox, sözbütöv ola bilərmiş!

Bütün bu gözəl xüsusiyyətlərinə görə Xudunun obrazı gözlərimizdə əsl insanlıq nümunəsi kimi canlanır.

Üzeyirbəyi çox sevirdi Xudu. Əslində “sevirdi” demək çox az idi. O, Üzeyir sənətinin pərvanəsi idi və milli musiqimizin inkişafını yalnız və yalnız onun seçdiyi və getdiyi yolda görürdü. Bir sözlə, Üzeyirbəy onun səcdəgahı idi. Xudunun öz doğma ocağında deyil,

məhz Üzeyirbəyin ocağında canını canından əziz tutduğu doğma torpağına təslim etməsi təsadüfmü? Xeyr! Bu yerdə taleyin də qanunauyğunluqlarına heyret etməmək olmur.

Xudu xalq bayatısı kimi dillərə düşmüş bir bayatısında:

Bu qala bizim qala,
Qaldıqca bizim qala.
Qurmadım özüm qalam,
Qurdum ki, izim qala. –

demişdi. Xudu özünün dediyi kimi, elmimizdə, sənətimizdə və ürəyimizdə əbədi və dərin iz qoyub getdi.

**Bəxtiyar Vahabzadə,
Nurəddin Rzayev**

Ədəbiyyat və incəsənət. – 1988. – 21 oktyabr. – S.7.

Xudu Məmmədov dünyası

"Elmlə sənətin qeyri-adi uğurlarını kəşf edən, zəkası ilə "cansız təbiət" terminini elm tarixindən silən Xudu Məmmədovun şəxsiyyətinə də, xarakterinə də, sadəliyinə də vuruldum. Fəxr edirəm ki, Türk dünyasında Xudu Məmmədov kimi ziyalı var". Tanınmış qırğız yazıçısı Çingiz Aytmatovun görkəmli ictimai-siyasi xadim və alim Xudu Məmmədovla görüşündən sonra yazdığı bu fikirlər məşhur alimə dünyada verilən dəyərin göstəricisi idi. Çingiz Aytmatov həm də "Siz məndən təkcə 1 il 2 gün yox, bütün parametrlərlə böyüksünüz, mənim əziz Xudu müəllimim!" yazırdı. Xudu Məmmədov şəxsiyyətini yalnız bir kimyaçı-alim kimi xarakterizə etmədilər. Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə isə Xudu Məmmədovu belə dəyərləndirirdi: "Xudu içində yaşadığımız sistemin məhvə labüd olduğunu, cəmiyyətin təbii qanunları nəticəsində yaşamağa qabil olmadığını dəlillərlə sübut edərdi. O, cəmiyyətdəki hər şeyi təbiət qanunları ilə ölçərdi. O, deyərdi ki, əgər cəmiyyətdə təbiətə yad bir qanun yaranarsa, bu qanunun yaşamağa haqqı yoxdur. Bu mənada kommunizm insanın təbii hissələrinə ziddir. Kommunizm kabinetdə yaranmış fantastik bir ideologiyadır, insana qarşı çevrilən bir ideologiya cəmiyyətdə duruş gətirə bilməz. O, bunu təbiət qanunları əsasında elə sübut edərdi ki, mən buna inanmaya bilməzdim".

Dekabrın 14-də doğum günü qeyd edilən görkəmli alim Xudu Məmmədov yaxın tariximizdə xalqımızın yetişdirdiyi böyük şəxsiyyətlərdən biridir. Mətbuatda, kitablarda, onu tanıyanların, həmfikir olanların, dostlarının xatirələrində və qeydlərində Xudu Məmmədovun adı türkçülük ideyalarının yaşaması və təbliği yolunda çalışan və keçən əsrdə sovet rejiminin hökm sürdüyü dövrdə Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda mübarizə aparan azsaylı ziyalılarımızdan biri kimi tarixə düşüb. O, azadlıq hərəkatının öncüllərindən biri kimi xatırlanır.

25 yaşlı alim

1927-ci ildə Ağdamın Mərzili kəndində dünyaya göz açan X.Məmmədov doğma kəndlərində 7 illik məktəbi bitirdikdən sonra

rayon mərkəzindəki orta məktəbdə təhsil alır. Atası Surxay kişi tanınmış ziyalılardan olub. Leninqrad Tikinti Akademiyasını bitirib. Anası Yaxşı xanım evdar qadın idi. X.Məmmədov 1946-cı ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin geologiya-coğrafiya fakültəsinin geologiya şöbəsinə daxil olur, 1951-ci ildə təhsilini fərqlənmə diplomu ilə başa vurur və müəllimi Heydər Əfəndiyevin təkidi ilə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Kimya İnstitutuna təyinat alır. Çox keçmir ki, o, dəqiq elmlər üzrə nəinki respublikamızda, keçmiş ittifaq məkanında ən istedadlı tədqiqatçı kimi tanınır. Kəşfləri, ixtiraları, sanballı elmi məqalələri maraqla qarşılınır və ona şöhrət gətirir. Xudu Məmmədov daha sonra SSRİ EA-nın Kristalloqrafiya İnstitutunun aspiranturasına daxil olur. Namizədlik dissertasiyasının ilkin mövzusu "Borosilikat-aksinit mineralının quruluşunun təyini" olub.

Xudu Məmmədov 1976-cı ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü seçilir. 1957-ci ildən Azərbaycan Elmlər Akademiyası Qeyri-üzvi və Fiziki Kimya İnstitutunun struktur kimya laboratoriyasının müdiri vəzifəsində çalışan alimin əsas elmi işləri kristallokimya sahəsindədir. Xudu Məmmədov bir neçə illik tədqiqatların yekunu olaraq, 1960-cı ildə "Kalsium-silikatları və hidrosilikatları və hidrosilikatların kristallokimyası" monoqrafiyasını yazır. O, silikat birləşmələrindən bir çoxunun quruluşunu müəyyənləşdirmiş, həmin birləşmələr sinfi ilə boratlar, karbonatlar, yarımkeçiricilər arasında kristallokimyəvi qohumluq olmasını aşkara çıxarıb, 50-dən çox üzvi liqandlı kompleks birləşmənin molekulyar və kristall quruluşunu öyrənmiş, tədqiqatlarında elektronqrafiya, rentgen-spektral analiz və hidrotermal sintez üsullarından geniş istifadə edib. X.Məmmədov hələ 25 yaşında elmi nəticəsi artıq dünyaya səs salır. Belə ki II Dünya savaşının ağır nəticələrini aradan qaldırmaq üçün İngiltərədə sement silikatların tərkibini təşkil edən kalsium silikatların və hidrosilikatların quruluşunun təyini məqsədilə görkəmli alimlərdən ibarət qrup yaradılır. Qrupa dünya şöhrətli fizik və kristalloqraf Con Bernal rəhbərlik edir. Con Bernal həm də Dünya Sülh Şurasının sədri idi. 1953-cü ildə bu qrupun hesabatına həsr olunmuş III Beynəlxalq sement simpoziumunda dünyada bu elmi

istiqlamətdə aparılan tədqiqatları ümumiləşdirərək, həyəcan təbili çalan C.Bernal deyir: "Sementin bağlayıcılıq və bir sıra başqa fiziki-kimyəvi xassələrini şərh edə bilən mükəmməl nəzəriyyə yalnız sement silikatlarının quruluşu açıldıqdan sonra yarana bilər".

Bildiyimiz kimi, II Dünya savaşında şəhərlər yerlə-yeksan edilmiş, bu şəhərlərin bərpasını sürətləndirmək üçün sementin tərkibini aşkarlamaq məsələsi ciddi bir problemə çevrilmişdi. O dövr üçün bu, bəlkə də atomun kəşfi qədər əhəmiyyətə malik idi. Bu simpoziumdan sonra akademik N.V.Belov gənc dissertant Xudu Məmmədova dissertasiya işinin mövzusu kimi əsas sement minerallarının quruluşunun təyini məsləhət bilir. Belə mineralların quruluşunun açılmasının mürəkkəbliyini, atomların düzülüşündə yüksək requlyarlığın olması, kimyəvi tərkibdə atomların səpmə qabiliyyətinin yaxınlığı və monokristalların keyfiyyətinin aşağı olması quruluşda əlavə problemlər yaradırdı. Bu istiqamətdə dünyanın bütün quruluş laboratoriyaları yorulmadan fəaliyyət göstərirdi. Bir çox alimlər araşdırmaların nəticəsi olaraq, mineralların tərkibini təyin etdiyini hesab edərək, nəticələri C.Bernalın laboratoriyasına təqdim etmiş, lakin laboratoriya bu nəticələrin doğruluğunu təsdiqləməmişdi. Lakin Xudu Məmmədov, aldığı eksperimental məlumatlar əsasında hesablanmış Paterson elektron sıxlığının araşdırılmasından, statistik üsullardan, Xarker-Kasper bərabərsizliyindən və müxtəlif mərhələlərdə təkrar yaxınlaşma üsullarından məharətlə istifadə edərək, ksonolit mineralların quruluşunu təyin edir. Bu quruluş silikat kimyasında dövrün ən böyük kəşfi idi. Həmin illərdə Xudu Məmmədovun əldə etdiyi elmi nəticələr dünya elminin ən böyük nailiyyəti kimi qiymətləndirilirdi. Dünyanın elm nəhəngi Con Bernal 1953-cü ildə Moskvada keçirilən elmi konfransda öz tələbəsi haqda guya söz tapa bilməyən rus akademikinin fikrinə belə qüvvət verir: "Bizdəki və sizdəki "pensioner" kristalloqrafların həll edə bilmədiklərinizi sizin 25 yaşlı "pioner" tələbənin - cənab Xudu Məmmədov həll etmişdir!"

Akademik Teymur Bünyadov görkəmli alimin elmimizdə açdığı yolu "Xudu məktəbi" adlandırır: "Xudu Məmmədov kristalloqrafiya elmi sahəsində ingilislərin, yaponların və bəzi qabaqcıl dövlətlərin alimlərinin fikirlərini təkzib etmiş, öz kəşflərini, dünya əhəmiyyətli

ixtiralarını yaratmışdır. Xudunun ixtiraları təkcə elmi, nəzəri deyil, həm də böyük təcrübi əhəmiyyət kəsb edir. Elmimizdə, həyatımızda Xudu məktəbi, Xudu dünyası yaşayır".

Alimin vətəni olmalıdır

Xudu müəllimin elmi fəaliyyəti ilə yanaşı dillər əzbəri olan bayatları, rübailəri, zərb-məsələ dönən fikirləri də dillər əzbərinə çevrilib. Onun çox gözəl şeirləri və bayatları, sənət haqqında fəlsəfi əsərləri var. O, həmçinin gözəl rəssam idi. 40-cı illərin sonlarında Ağdam teatrında X.Məmmədov dram teatrındakı dekorasiyaları, rəsmləri ustalıqla hazırlayırdı. Xudu Məmmədova böyük el sevgisi varmış. Hər dəfə doğulub boya-başa çatdığı Mərzili kəndinə gedəndə həmkəndliləri onun başına toplaşar, hal-əhval tutarmışlar. Belə görüşlərin birində həmkəndlilərindən birinin "Xudu müəllim, əsl alim kimə deyilməlidir" sualına X.Məmmədov "Bilirsiniz, əgər alim danışanda elmdən uzaq olan adam onu başa düşsə və ona qiymət verərək, "o nə danışır, onun dedikləri elə mənə bildiklərimdi" desə, deməli, əsl alim odur. Yox, əgər "o nə danışır, mən heç nə başa düşmədim" desə, deməli, o əsl alim deyil" cavabını verir.

"Xudu müəllimin xarakterinə uyğun heç bir ədəbi əsərdə obraza, nağıl-dastan qəhrəmanına rast gəlməmişəm"- deyə yaxın dostu Şahmar Əkbərzadə xatirələrində qeyd edib: "Xudu müəllim xoş xəbər eşidəndə fərəhlənər, şadlanardı, çöhrəsinə nur gələrdi. Bəd soraqdan isə sifəti göyərər, əlini ürəyinin üstünə qoyardı. Elə köks ötürərdi ki, eşidənin bağı dağlanardı. Xudu müəllim sadə, təvazökar, həddən artıq qayğıkeş idi. Söhbətləşən zaman az danışardı. Bəzən mənə elə gələrdi ki, o, demədiyini baxışları ilə həmsöhbətinə çatdırır". Xudu Məmmədovun Vətəninə, xalqına sevgisi sonsuz olub. "Elmin vətəni yox, alimin Vətəni olmalıdır" deyən X.Məmmədov uşaqların, gələclərin də bu ruhda böyüməsini istəyirdi: "Uşaqlara vətəni sevməyi öyrətmək lazım deyil. Siz onlara vətəni tanıdın, özləri sevməklər" deyirdi.

Görkəmli alim 1967-ci ildə "Şərəf nişanı" ordeni, 1970-ci ildə "Fədakar əməyə görə" medalı, anadan olmasının 60 illiyi ilə əlaqədar "Qırmızı Əmək Bayrağı" ordeni və Azərbaycan Ali Sovetinin fəxri fərmanları ilə təltif olunub. 1991-ci ildə Azərbaycan "Bilik"

maarifçilik cəmiyyəti, 2001-ci ildə isə "Vektor" Beynəlxalq Elm Mərkəzi Xudu Məmmədov adına mükafat təsis edib. Görkəmli alim 15 oktyabr 1988-ci ildə Qarabağda hadisələrin gündən-günə tüğyan etdiyi, ermənilərin torpağımıza əsassız iddialarının artdığı bir vaxtda vəfat edib. "Allaha rəvadırımı, bu torpaqlar bizim əlimizdən alınsın" deyərək, kövrəlib: "Mənim ürəyimə nəsə damıb, Bu gecə yuxumu qarışdırmışam. Millətimin başında qara buludlar dolandır". Xudu Məmmədovun ruhu narahatdır. Nə qədər ki, düşmən tapdağında olan torpaqlarımız geri alınmayacaq, qaçqınlarımız məcburi köçkünlərimiz doğma yurd yerlərinə qayıtmayacaq Xudu Məmmədovun ruhu da o müqəddəs torpaqdan boylanan uluların ruhu kimi nigaran qalacaq...

Təranə Məhərrəmov

Böyük Alim və Adam

Başlıqdakı son sözü – “adam” ifadəsini qəribçiliyə salmamalı; axı, xalq “Alim olmaq asandır, adam olmaq çətin” deyir.

Dostları ona “Sirri-Xuda” deyiblər. Şairlər onu “ömür karvanının sənət yükünə” qeyrətli sözlər, əməllər yükləyən, “Sən dənizsən, biz – tərs axan çayların” kimi misralarla öyüblər. Dünyanın elm nəhəngi Con Bernal (İngiltərə) Moskvada keçirilən (1953) elmi konfransda öz “dahi tələbəsi” haqda guya söz tapa bilməyən akademik Sıçevin fikrinə belə qüvvət verib: “Bizdəki (Britaniya) və sizdəki (SSRİ) “pensioner” kristalloqrafların həll edə bilmədiklərini Sizin 25 yaşlı “pioner”-tələbəniz – cənab Xudu Məmmədov həll etmişdir!”

Belə. 1927-ci il dekabrın 14-də doğulub Xudu adını alan Məmmədova 25 yaşında böyük alim titulu verildilər...

Özü isə...

Onun özü isə özü haqda heç nə deməmiş, heç nə fikirləşməmiş, heç nə yazmamışdır. Məclislərdə “ Ev üçün, ailə üçün işləyərkən yorulmamaq üçün el üçün də çalışmaq gərəkdir” demişdir. Ətrafa, xalqa, millətə qarşı laqeyidlik haqda “Heç kəs eşitmək istəməyən adam qədər kar ola bilməz”, ötəri uğursuzluqlar barədə “Həyatın böyük çətinlikləri səni böyük məqsədlərdən yayındırırsa, uğurlar uğrunda çəkdiyən əzablar səni üzürsə, Füzulini oxu, ölməz “Koroğlu” uvertürasına qulaq as, muğamlarımızı, saz havalarımızı dinlə; sənə yenidən qalxıb irəli getmək həvəsi gələcək” yazmışdır.

Adam var ki...

Bu bir deyimdir. İkinci tərəfi yaxşı səslənmədiyi üçün (mənası çox ləzzətli olsa belə) yazmıram. Amma Xudu müəllim doğurdan da adamların, adamlığın naxışı idi.

Elmi yaradıcılığına imkanım daxilində, intellektinə, obrazlı təfəkkürünə, ədəbi-bədii zövqünə, sənət aşıqlığına, mədəniyyət kompleksinə, dahiyənə səmimiyyətinə, dostluq istedadına isə kifayət qədər bələd olduğum Xudu müəllim haqda fikirləşib, dünyanın ən uzun, ən irihəcmli “xatirə”sini yazmaq imkansızlığı və mümkünsüz-

lüyü ilə üzləşəndə həmişə dadıma bu ikicə kəlmə çatıb: “Doyulmaz İnsan”...

Adamların dərini olur, dayazı olur, yaxşısı, piso, daha neçə-neçə sifəti, təyin-“tamamlığı” olanları olur. “Çətin adam” ifadəsini də tez-tez eşidirik. Bunun antonimini – tərsini isə, mənəcə, hələ işlədən olmayıb.

Bəli, Xudu müəllim dünyanın ən asan adamı idi. Seşdiyi elm sahəsindən tutmuş bütün fərdi-ictimai münasibətlərə qədər – cəfali dolanışiq səbri, dönməz vətəndaşlıq, susmaz ziyalılıq, xalsız paklıq, “mənəm-mənəm”likdən tam xali təvazökarlıq, milli düşüncə davaları istisna edilməklə, həyatın ən çətin imtahanlarını seçmiş ən asan insan!

Xudu Məmmədov sadə xalqla mürəkkəb elm arasında get-gəlli körpü salan alim-ziyalılardan idi. Bu məqamda onunla söhbətimizdən birini xatırladım. Doğma yurdunda – Ağdamın Mərzili kəndində - orinallığı ilə adamı heyran edən (büsütün öz layihəsi ilə tikdirdiyi) evində gecənin gec vədəsində ortaya atdıqlarım suallarla (xüsusən də “...bəşəriyyətniyə belə ədalətsizdir: olanları yaradan şairə, sənətçiyə heykəl qoyur, olmayanları ixtira edən alimlərə yox?) onu səhərə qədər yuxusuz qoydum. Hər birinin arxasında “məntiq valyutası” dayanan fikirlər söyləyib geniş şərhlər versə də, “xatircəm” qalib-qalmaqaldan narahat olan bu həssas insan əlavə etdi ki, bu dünyada bir elm evi var; alimlər zaman-zaman gəlib ona – az ya çox, pis ya yaxşı suvaq çəkib gedirlər. Sənətkarların isə hər birinin ayrıca evi olur...

Xudu Məmmədov – təhsilcəgeoloq, ixtisasca kristalloqraf-kimyacı olan bu alim nə qədər elm adamı idisə, bir o qədər də el adamı idi. Tarixən yalnız əkin-biçinə məhkum edilmiş xalqımızın bir parası onun kristalloqrafik ornamentlər yaradıcılığından, “Sənət təbiətin öyrənilməsində strategiya, elm isə taktikadır” kimi hikmətlərindən, “Cansızlardan canlı aləmə körpü atmasından” (C. Bernal) o qədər də asan baş açma bilmirdi. Ancaq onlar onun özülə beş-on kəlmə kəsəndən, məclis-mərəkədə, efir-ekranda söhbətlərini dinləyəndən sonra ayılırdılar ki, yox, bu anlaşılmazlıqların təqsiri alimdə deyil, aləmdədir...

Canlı məktəb

Xudu müəllimdə hamıya çatdıq mənəvi pay, ziya vardı. O, mükəmməl incəsənət timsalı bir varlıq idi – aydın və gözəl musiqi, füsunkar tablo, monumental heykəltəraşlıq nümunəsi, memarlıq abidəsi kimi hamıya çatırdı.

Xudu müəllimin el-oba sevgisində bir Leyli-Məcnunluq vardı. Hər dəfə də səfərdən fəlsəfi qənaətlərlə qayıdardı. 70-ci illərin axırlarında ucqar rayonların birindən qayıdıb, orada gördüyü müsbət yeniliklərlə bərabər, bir az şimaldan, bir az qərbdəngötürmə “modernizm”ə eyhamla: “Kənd görmək istəyirsinizsə, tələsin, kənd qurtarır...” – dedi.

Onun dostlarının hamısı, tələbələrinin əksəriyyəti milli keyfiyyət daşıyıcıları idi. Bu, onun həyatı baxışları, xarakter naxışları ilə bağlıydı. Həm də axı, elm və millət azarından savayı heç nəyi, hətta kiməsə bir çay qonaqlığı vermək imkanı olmayan bu kristal kristalloqrafın yanında qeyri-millilərin nə işi vardı?...

Onun dostları arasında ad-sanları bütün dünyaya bəlli Çingiz Aytmatov, Cavad Heyət, Bəxtiyar Vahabzadə, Nurəddin Rza, vətəndaşlıq məramları bütün Azərbaycana məlum Şahmar Əkbərzadə, Zeynal Məmmədov vardı.

...1980-ci ilin yayış Qarabağın Arazqırağı kəndindən birində toydur. DTK-nın rayon şöbəsinin sədri o vaxtlar üçün misilsiz bir cəsarətlə Xudu müəllimlə Şahmar Əkbərzadəni gecəyarısı “Arazstroy” körpüsündən o taya – Güney Azərbaycana keçirir. O on-on beş dəqiqəlik “oğrun Vətən görüşündə” Xudu müəllim nələr çəkmir, nələr etmir?! Diz çöküb öpdüyü torpaqda çəmən qoxlayır, çiçək axtarır, həsrət otları yolur.

Ertəsi gün onu həmişəkindən daha şad-xürrəm görən toy adamları (bu kənddə üçüncü oluşuydu) sualı suala caladılar, ötəkilərdən daha yaxın pərvanəşdilər. Kənd xəstəxanasının baş həkimi “mənəlinizə can verim”, “qədəmlərinizə üz qoyum” deyənlərdən bir istək də boy verib, “Sizə fəda olum, ay Xudu müəllim, hər şey gözəldir, amma heyif ki, içmirsiz, sağlığınıza qaldırdığımız badələre nir avtoqraf-badə toxundurursuz...” – dedi. Xudu müəllim isə özünəməxsus təbəssümüylə bu kəndin qonaqpərvərliyindən, əsrin əvvəllərindəki qaçaq-qoçaqlığından bir

xeyli danışıb, ürəyinin gizlinində çiçək çırtıladan ötən gecəki olayın eşqi ilə söhbətini belə yekunlaşdırdı: “Mənim içib-içməməyimi ney-nirsiz, siz məndən dəmlək istəyin. Mən dəməm...”

Sabahısı onu öz rayonundan qatarla yola salırdıq. “Sərnişinlərdən xahiş olunur...” elanından sonra o, yarıkönül vaqona qalxdı və əlbəəl qayıdıb yerə düşdü. “Ay Zeynal müəllim, - dedi –sən Allah, vaxt elə, sabahda-birigündə Bakıya gəl. Sırağagün gecə o tayımızda gördüklərimi, lətifəsi insanlardan uzaq, gövşəyib qurtara bilmirəm! Gəl, bir əməlli-başlı paylaşıq...”

Bütün şüurlu ömrü uzununu canında-qanında, sözündə-söhbətində milli azadlıq, müstəqillik arzusu və mücadiləsi aparən bu insan, təəssüf ki, öz ana arzusunun mənzil başına üç il qalmış – 1988-ci ildə dünyasını dəyişdi. Özü də bu sevgili mücadilənin ilkin ritmi üstə - Qarabağ yangısının əlimyandı məqamında. Dünyadəyişmə məkan-mənzili isə bir Tanrı peşkəşi idi; canından artıq, milləti qədər sevdiyi Üzeyir bəyin ev-muzeyi...

Sonda da bir nəzm gərəkir. Nəsrə nə qədər yazıb-pozsan da, sətirdən-sətrə, modern çətirdən folklor-fətirə keçsən də, nəzm sazıyla deyilmişin yerini vermir. O vaxtlar ədəbiyyat disidentliyinə özünəməxsus dividentlər gətirmiş Məmməd Araz elmdəki həmkarı Xudu Məmmədova ithaf etdiyi şeirlərin birində belə ağlayırdı:

Bax donqar dəvənin səbət yükünə,
Bənzəyir içiboş şöhrət yükünə,
Ömür karvanının sənət yükünə
Bir-iki qeyrətli söz yükləməsək –
Sən kimə gərəksən, mən kimə gərək?

Yenə dağ döşündə dənərləndi qar,
Yenə zirvələrin həsrətində qal.
Sel qopdu – dəryəyə düşdü qalmaqal,
Bir ocaq başında bir isinməsək,
Sən kimə gərəksən, mən kimə gərək?

Tahir Abbash

Mədəniyyət. – 2012. – 21 dekabr. – S.13.

Xudu Məmmədovun elmi-fəlsəfi düşüncələri

“Vətəni sevdirməzdən öncə, onu tanımaq lazımdır”.

***

“Elm, bilik sənətkara aqlın gözləri ilə görünən aləmin üfüqlərini açır”.

***

“Həyat öyrənildikcə şirinləşir.”

***

“Dünya bildiyimizdən artıq bizim ola bilməz.”

***

“Yersiz görülmüş iş də yersiz deyilmiş söz kimidir.”

***

“Mürəkkəblik çətinlik olmasa belə, onu insanlar özləri üçün yaradırlar.”

***

“Məsələ predmetdə deyil, ondan necə danışıldığına və ona necə baxıldığındadır.”

***

“Bütün yeniliklər fantastik xülyalar arxasınca gedilərkən tapılıb.”

***

“Hər bir xalq dünya sivilizasiyasına nə qədər pay verirsə, ancaq o qədər də götürə bilir.”

***

“Elm və sənət qoşa qanaddır.”

***

“Alim üçün yaddan çıxmağı bacarmaq yadda saxlamağı bacarmaqdan daha vacibdir.”

***

“Şairin özü bir yana, hər uğurlu sözü insanlar arasında bir körpü, bir bağlı teldir.”

***

“Danışa bilməmək hələ bədbəxtlik deyil, danışa bilməməkdir. Bədbəxtlik sarsaq danışıb, özünü danışan hesab etməkdir.”

Xudu Məmmədovun bayatı dünyası

Sənə bəslədiyim, Vətən, nə şimdi?
Səsinən ürəyim əsim-əsimdi.
Sevgimin əvəzin vermək istəsən,
Bir ovuc torpağın olmaq bəsimdi.

***

Bu qala bizim qala
Həmişə bizim qala.
Tikmədim özüm qalam,
Tikdim ki, izim qala.

***

Çiy yumurta soyulmaz,
Göydə ulduz sayılmaz,
Bütün xalqlar oyandı,
Mənim xalqım ayılmaz.

***

Elim köməyim olsun,
Əlim köməyim olsun,
Kimsəyə yük olarsam,
Ölüm köməyim olsun.

***

El arxadır, güvən, göz,
Dağda bitir güvəngöz.
Nə dövlətə bel bağla,
Nə fələyə güvən göz.

***

Anam ozan olubdur,
Dərdə dözən olubdur,
Dili haqdan bağlanıb,
Naxış düzən olubdur.

Xudu Məmmədovun şeir dünyası

Özümlə, özgəylə yaxşı başaram,
Arzumun ardınca illər aşaram.
Məni altmışımda təbrik edən dost,
Qoysalar doxsan da, yüz də yaşaram.

***

Eşqinə borcludur analar bizi,
Onlara an verib, analar bizi.
Gəlin unutmayaq biz bu anları
Bəlkə insan kimi analar bizi.

Qarabağ həsrəti

İndi uzaqlarda bir ölkə vardır,
Camiləri yıxılmış, minarələri yarım.
Bu ölkənin qüssəsin mən çəkərəm illərdir,
Həsrətini mən duyaram...

İndi çox uzaqlarda bir ölkə vardır,
Sızıldadır ürəyimi illərdən bəri.
Vətən olmasına, vətəndir, amma,
Vətən xəritəmdə yox yeri.

Gedib görmədiyim o uzaq torpaqlara
Dəliqanlı könlümün hərarətin verdim.
Bir gələn olsaydı Qarabağımdan
Gedər ayaqlarına gözlərimi sürtərdim.

Bir gün bitərsə hər şey Qarabağı görmədən
İstəməm musiqi, böyük çələnglər
Üstümə bir ovuc təmiz, müqəddəs
Qarabağ torpağı səpilsə yetər.

**Ana torpaq, bir də cücərt bu
tumu
Xudu Məmmədovun əziz xatirəsinə**

Heyran idi torpağa da, daşa da,
O, baş oğul, o baş alim, baş ata.
Yaşada bilmədin onu, yaşada –
Dünya, sənin etibarın budumu?!

İstedadda ən bəxti yey özüydü,
Üzü nurlu məşhur güney özüydü:
O, cəfakeş Prometey özüydü –
Yana-yana qoruyurdu odumu.

“Naxışların yaddaşı”nda yaşayıb,
Yaxşılardan yaddaşında yaşayıb:
Ölməz adı yurd daşında yaşayıb:
Sən mənzilə səfər edən odumu?!

Hər cıdırda qalib çıxan at – onun,
“Qoşa qanad” üstə gəzən ad – onun.
Qəmlənəndə ovudardı ud onu,
Kim kiridə bilər daha udumu?!

Zirvələrdə dan yeri tez sökülər,
Əski çətin göz önündən çəkilər.
Belə oğul dəfn edilməz, əkilər –
Ana torpaq, bir də cücərt bu tumu.

Heydərbaba, acı-acı əsdi yel –
O tayımı, bu tayımı səsləyim?
Şəhriyarı apardığı bəs deyil,
Vaxtsiz əcəl tez apardı Xudumu.

Mahmud Qacar

**Xudu Məmmədovun həyat və yaradıcılığının
əsas tarixləri**

Görkəmli ictimai-siyasi xadim, alim, Geologiya-mineralogiya elmləri doktoru Xudu Surxay oğlu Məmmədov 14 dekabr 1927-ci ildə Ağdam rayonunun Mərzili kəndində anadan olmuşdur.

- 1946** - Azərbaycan Dövlət Universitetinin geologiya coğrafiya fakültəsinə daxil olub
- 1951** - Təhsilini fərqlənmə diplomu ilə başa vurub Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Kimya İnstitutuna təyinat alır.
- 1955** - SSRİ EA-nın Kristalloqrafiya İnstitutunun elmi şurasında “Kristalloqrafiya və Kristallofizika” ixtisası üzrə “Ksonolit və vollastonit minerallarının kristal quruluşu” mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə edir.
- 1957** - Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Qeyri-üzvi və Fiziki Kimya İnstitutunun struktur kimya laboratoriyasının müdiri vəzifəsində çalışmışdır.
- 1960** - “Kalsium-silikatları və hidrosilikatların kristal-lokimyası” monoqrafiyasını yazmışdır.
- 1960** - “Qarışıq quruluşlar” anlayışını yaratmışdır.
- 1966** - Britaniyalı fizik Con Bernalın laboratoriyasında çalışmışdır.
- 1967** - “Şərəf nişanı” ilə təltif olunmuşdu.
- 1969** - Doktorluq dissertasiyasını müdafiə etmişdir.

- 1970** - Geologiya-mineralogiya elmləri doktoru adına layiq görülmüşdür.
- 1970** - Üzeyir bəy Hacıbəyovun xatirəsinə həsr etdiyi “Qoşa qanad” əsərini yazmışdır.
- 1973** - Proffessor elmi adı almışdır.
- 1976** - Azərbaycan Elmlər Akademiyasının müxbir üzvi seçilmişdir.
- 1981** - “Naxışların yaddaşı” kitabı çap olunmuşdur.
- 1981** - Vaşinqton beynəlxalq “Perqamon Pres” nəşriyyatının çapdan buraxdığı irihəcimli “Simmetriya” məcmuəsinin “Kristalloqrafik naxışlar” bölməsini yazmışdır.
- 1986** - “Qırmızı Əmək Bayrağı” ordeni ilə təltif olunmuşdur.
- 1988** - Oktyabrın 15-də Bakıda vəfat etmişdir.
- 1990** - Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin İdarə heyəti milli-azadlıq hərəkatındakı xidmətinə görə Məhəmməd Əmin Rəsulzadə mükafatına layiq görülmüşdür.
- 2002** - “Elm köməyim olsun” kitabı çapdan çıxmışdır.
- 2007** - “Qurdum ki, izim qala” kitabı çapdan çıxmışdır.

Görkəmli şəxslərin Xudu Məmmədov haqqında fikirləri

Canlı və cansız təbiəti vəhdətləndirən böyük alim Xudu Məmmədovdur.

Con Bernal,
Nobel mükafatı laureatı, alim

Mübaligəsiz demək olar ki, kalsium silikatlarının və onların oxşarlarının kristallokimyasının inkişafında Xudu Məmmədovun töhfəsi dünya kristalloqrafiyaçıların hər birindən böyükdür.

Eduard Makarov,
professor

Azərbaycan mədəniyyətini və tarixini inkişaf etdirmək ideyası və ruhu ilə yaşayan Xudu Məmmədov bir çox mənada böyük geokimyəçi, mineroloq, kristallokimyaçı V. İ. Vernadskinin davamçısıdır. Etiraf edirəm ki, elmdə Xuduya öyrətdiyimi bir pay hesab etsəm, Xududan öyrəndiyim iki bütöv paydan daha artıqdır.

Nikolay Belov,
akademik

Xudu Məmmədovu təbiət şairi adlandırsaq səhv etmərik, onun həssas qəlbi gur qaynayan lirika çeşməsidir. Buna görə də onun sənət məsələlərinə belə maraq göstərməsi, elmlə sənətin əlaqəsinə dair xüsusi bir əsər yazması çox təbiidir.

Ziyəddin Göyüşov,
Fəlsəfə elmləri doktoru, professor

Hamımız şahidik ki, Xudu Məmmədov xalqımızı sevdiyi qədər də xalqımız Xudu Məmmədovu sevir. Ən başlıcası isə odur ki, Təbiət insanları əbədi yaşada bilməsə də, Xalq yaşadır.

Mən hamımıza Xudu zirvəsinə ucalmağı, dünyamıza Xudu gözü ilə baxmağı arzulayıram.

İxtiyar Bəxtiyarlı,
Kimya elmləri doktoru, professor

Hər bir insanın həyat yolundan, peşəsindən, fəaliyyət sahəsindən asılı olaraq təkrarlanan günləri, illəri olur. Belə bir fikir var ki, insan ömrünü yaşadığı təqvim hesabı ilə yox, təkrarlanan anları çıxmaqla hesablamaq daha düzgün olardı. 40 ilə yaxın təmasda olduğum bir dövrdə mən Xudu məllimdə təkrarlanan anları görmədim. Deməli, Xudu müəllim ömrünü tam yaşadı.

Vaqif Qasimov,
Kimya üzrə fəlsəfə doktoru

“...Xudunun dərin izləri onun qoyub getdiklərində qalıb. Ən dərin və heç zaman silinməyəcək izləri elmi əsərlərində, yüzlərlə, minlərlə azərbaycanlı alimin, ziyalının, vətəndaşın, o cümlədən qarabağlının ürəyində qalıb. O, bu ürəklərdə Vətənə və xalqa, insana və insanlığa, zəhmətə və yaratmağa olan sevgi və inamın silinməz izlərini qoyub getdi...”

Nurəddin Rza,
Tibb elmləri doktoru, professor

Xudu Məmmədov elm fədaisi, sənət vurgunu idi. Əlbəttə ixtisasına görə kimyaçı, kristalloqraf alim idi...fəqət şeir-sənət haqqında mühakimələrini dinlədikdə, müsahibə və məqalələrini oxuduqda onunla eyni səviyyədə duracaq sənətşünasların yoxluğuna inanırdım.

İmamverdi Əbilov,
Filologiya elmləri doktoru, professor

Mənim bir ali məktəb müəllimim olub, o da Xudu Məmmədovdur. Mənim bir ali məktəb universitetim olub, o da Xudu Məmmədov Universitetidir.

Məmməd Çıraqov,
Professor

Xudu Məmmədov kristalloqrafiya elm sahəsində ingilislərin, yaponların və bəzi qabaqcıl dövlətlərin alimlərinin fikirlərini təkzib etmiş, öz kəşflərini, dünya əhəmiyyətli ixtiralarını yaratmışdır. Xudunun ixtiraları təkcə elmi, nəzəri deyil, həm də böyük təcürbi

əhəmiyyət kəsb edir. Elmimizdə, həyatımızda Xudu məktəbi, Xudu dünyası yaşayır.

Teymur Bünyadov,
akademik

Xudu Məmmədov bir neçə illik tədqiqatların yekunu olaraq 1960-cı ildə “Kalsium-silikatları və hidrosilikatların kristallokimyası” monoqrafiyasını yazır. Sement silikatlarının quruluşuna dair monoqrafiya yazılmasına London nəşrlərindən sifariş olsa da, ingilis dilini yaxşı bilməsinə baxmayaraq, bu monoqrafiyanı Xudu Məmmədov öz dilimizdə yazdı. Silikat kimyası üçün fundamental əhəmiyyətə malik olan bu əsər Azərbaycan elm tarixində kristallokimyaya dair doğma dilimizdə ilk kitab idi. Monoqrafiya ingilis və ya rus dillərində çap olunsa idi, dünya şöhrəti qazanmış gənc türk alimi X. Məmmədovun dünya elminə böyük töhfəsi olardı. Ancaq “mənim ilk oxucum öz millətim olmalıdır” kəlamları bu insan haqqında çox söz deyirdi.

Səlahəddin Xəlilov,
akademik

Elmlə sənətin qeyri-adi uğurlarını kəşf edən, zəkası ilə canlı təbiət terminini elm tarixindən silən Xudu Məmmədovun şəxsiyyətinə də, xarakterinə də, sadəliyinə də vuruldum. Onunla tanışlığım qismətin payı kimi baxıram.

Çingiz Aytmatov,
yazıçı

Xudu işində yaşadığımız sistemin məhvə labüd olduğunu, cəmiyyətin təbii qanunları nəticəsində yaşamağa qabil olmadığını dəlillərlə sübut edərdi. O, cəmiyyətdəki hər şeyi təbiət qanunları ilə ölçərdi. O, deyərdi ki, əgər cəmiyyətdə təbiətə yad bir qanun yaranarsa, bu qanunun yaşamağa haqqı yoxdur. Bu mənada kommunizm insanın təbii hissələrinə ziddir. Kommunizm kabinetdə yaranmış fantastik bir ideologiyadır, insana qarşı çevrilən bir ideologiya cəmiyyətdə duruş gətirə bilməz. O, bunu təbiət qanunları əsasında elə sübut edərdi ki, mən buna inanmaya bilməzdim.

Bəxtiyar Vahabzadə,
xalq şairi

ƏSƏRLƏRİ

Kitablar

1960

1. Kalsium silikatları və hidrosilikatlarının kristallokimyası / Xudu Məmmədov; red. H. Əfəndiyev. – Bakı: AzSSR, 1960. – 126 s.

Kitabın içindəkilər: Giriş; **I fəsil:** Silisium-oksigen tetraedrlərinin polimerləri; Silisium-oksigen radikallarının təsnifatı; **II fəsil:** Kalsium silikatlarının atom quruluşu; Kalsium hidrosilikatlarının quruluşu; Quruluşu haqqında heç bir məlumat olmayan kalsium hidrosilikatları; Kalsium silikatları və hidrosilikatlarının ümumi xarakteristikası; **III fəsil:** Kalsium silikatlarının kristallokimyası; Kalsium hidrosilikatlarının kristallokimyası; **IV fəsil:** Kalsium silikatları və hidrosilikatlarının kimyəvi xassələri; Kalsium hidrosilikatlarının dehidratlaşması; Ədəbiyyat.

1974

2. Qoşa qanad / Xudu Məmmədov; red. O. Qasımsadə, Ş. Quliyeva. – Bakı: Gənclik, 1974. – 106[2]s.

Kitab elmlə sənətin əlaqəsinə həsr olunmuşdur. Birinci fəsildə həyat, sənət və elm haqqında məlumat verilir. İkinci fəsildə ahəng, qayda, sənətlə elmin xarici aləm obyektlərinə münasibətlərindəki fərq və ümumiliklər haqqında söhbət gedir. İstedad, sənətkar, dünyagörüşü haqqında üçüncü və dördüncü fəsillərdə danışılır.

Kitabın içindəkilər: Zirvəyə çağırən səslər; Ön söz; Həyat, bioloji və emosional şərait; Məlumat – qayda – uyarlıq; Duyğu çalarlı fikirlər; Fikir çalarlı duyğu; Sən söz.

1981

3. Naxışların yaddaşı / Xudu Məmmədov, İ. Əmiraslanov, H. Nəcəfov, A. Mürsəliyev. – Bakı: Azərənəşr, 1981. – 46 s.

Kitab incəsənətimizin ən qədim və maraqlı qollarından biri olan naxış yaradıcılığına həsr edilmiş ilk əsaslı əsərdir. Müvafiq bölmələrdə onun nəzəriyyəsi, tarixi, yayılma coğrafiyası, təsir dairəsi, kristalloqrafiya və digər elmlərlə qarşılıqlı əlaqəsi barədə ətraflı söhbət gedir.

Burada irəli sürülmüş mülahizə və mühakimələrin əyaniliyini artırmaq üçün xeyli sayda şəkil və tablo da verilmişdir.

1993

4. Özün rənglə, özün! / Xudu Məmmədov. – Bakı: “Xudu Məmmədov Xeyriyyə Cəmiyyəti”, 1993. – 21 s.

“Özün rənglə, özün!” adlı bu alboma uzaq keçmişlərdən, yəni baba-nənələrimizdən, ulularımızdan qalma, əsrləri yara-yara bu günümüzədək gəlib çatmış bir sıra naxışlar yığılmışdır.

2002

5. Elim köməyim olsun / Xudu Məmmədov. – Bakı: 2002. – 121 s.

Kitab Xudu Məmmədovun nəşr edilmiş əsərlərindən və arxivində olan əlyazmalardan tərtib olunub.

Kitabın içindəkilər: **Ön söz əvəzi:** Dünya vətəndaşı; **Qoşa qanad:** Zirvəyə çağırən səslər; **Ön söz;** Həyat, bioloji və emosional şərait; Məlumat – qayda - uyarlıq; Duyğu çalarlı fikir; Fikir çalarlı duyğu; **Son söz;** **Müəllim və müəllimlik;** **Hər söhbətin öz dili;** **Doğma yerlərə dönüş;** **Baharın arxasınca;** **Nağul;** **O taya məktub;** **Deyimlər;** **Bayatılar;** **Şeirələr;** **Əlavə.** Baharın arxasınca (İlk variant).

2007

6. Qurđum ki izim qala... / Xudu Məmmədov; red. C. Məmmədli. – Bakı: 2007. – 358 s.

Kitab vətəndaş-alim Xudu Məmmədovun 80 illik yubileyinə ithaf olunur. Kitabda alovlu vətənpərvər, tanınmış kristalloqraf-alim Xudu Məmmədovun müxtəlif illərdə elmi-kütləvi, publisistik və s. mövzularda qələmə aldığı yazıların bir qismi toplanmışdır. Bu yazıların bir qismi müxtəlif illərdə Azərbaycanın və dünyanın bir sıra mətbu orqanlarında işıq üzü görmüşdür.

Kitabın içindəkilər: **Ön söz əvəzi:** Dünya vətəndaşı; **Qoşa qanad:** Zirvəyə çağırən səslər; **Ön söz;** Həyat, bioloji və emosional şərait; Məlumat – qayda - uyarlıq; Duyğu çalarlı fikir; Fikir çalarlı duyğu; **Son söz;** **Simmetriyalar dünyası – dünyanın simmetriyası:** Quruluş və simmetriya; Simmetriyanı yaradan səbəblər; Simmetriya və estetik hisslər; Simmetriya və sənət; Simmetriya və incəsənət; Elmin təşkili haqqında düşüncələr; Elmin təbliği üçün nə etmək olar; **Nəsildən–nəsilə, eldən-elə:** Açıq söz; Kənar qalmayaq; Nəsildən–nəsilə, eldən-elə (Redaksiyaya məktub); Dil və elmi-texniki yüksəliş; Müasir dünyamızda dil; Hər söhbətin öz dili; Yersiz tərif gözdən salar; Bəlkə teatr sənəti gələcəksizdir?; Tamaşaçı; Teatra tamaşaçı soyuqluğunun səbəbləri; Aktyor və teatr sənəti məsələsi; London niyə dumanlıdır?; Müəllim və müəllimlik; **Mənəvi dayaqlarımız:** Şairlə alimin dialoqu; Vəhdət; Elm, sənət və müasir insan; Alimin mənəvi dünyası; **Yurd yaddaşı:** Doğma yerlərə dönüş; Baharın arxasınca; Baharın arxasınca (İlk variant); O taya məktub; Nağıl; Deyimlər; Naxışlı duyğular: Bayatılar; **Şeirlər:** Vətən; Gəlmədin; Görmədim; “Sonsuz aylarından boranın, qarın”; Qəlbin arzusu; “Bizə haqqdan yazılmış...”; “O göylərində göyçək...”; Rübailər.

Xudu Məmmədovun dövrü mətbuatda və məcmuələrdə dərc edilmiş əsərləri və məqalələri

1960

7. İyirmi gün İngiltərədə: [Kimya elmləri namizədi Xudu Məmmədovun İngiltərə haqqında təsəvüratı] / Xudu Məmmədov // Azərbaycan gəncləri. – 1960. – 26 may.

1968

8. London niyə dumanlıdır? / Xudu Məmmədov // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1968. – 6 yanvar.

1971

9. Elmin təbliği üçün nə etmək olar: [Geologiya-mineralogiya elmləri doktoru Xudu Məmmədovun mülahizələri] / Xudu Məmmədov // Müxbir. – 1971. - № 5. – S.16-19.

10. Qoşa qanad: [Xudu Məmmədovun elm və sənət haqqında düşüncələri] / Xudu Məmmədov // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1971. – 30 oktyabr. – S.10-12; 6 noyabr. – S.14-15.

1972

11. Qoşa qanad: [Xudu Məmmədovun elm və sənət haqqında düşüncələri] / Xudu Məmmədov // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1972. – 8 yanvar. – S.10-11.

12. Qoşa qanad: [Xudu Məmmədovun elm və sənət haqqında düşüncələri] / Xudu Məmmədov // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1972. – 3 iyun. – S.10-11.

13. Mənəvi sərvətimizin beşiyi: [Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının 50 illik yubileyi münasibətilə təbrik] / Xudu Məmmədov // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1972. – 15 aprel. – S.4.

14. Vəhdət: [Geologiya-mineralogiya elmləri doktoru Xudu Məmmədovla müsahibə] / Xudu Məmmədov; müsahibəni apardı: Yusif Əliyev // Qobustan. – 1972. - № 3. - S. 27-29.

1973

15. Kimyanın geniş üfüqləri / Xudu Məmmədov // Azərbaycan gəncləri. – 1973. – 12 iyul.

16. “Ulduz”un anketi: [Geologiya-mineralogiya elmləri doktoru Xudu Məmmədov “Ulduz” jurnalının suallarına cavabı] / Xudu Məmmədov // Ulduz. – 1973. – № 4. – S. 22-25.

1974

17. Yersiz tərif gözdən salar...: [Jurnalistin etikası haqqında] / Xudu Məmmədov // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1974. – 9 fevral. – S.10.

1975

18. Ana təbiətə övlad münasibəti: [Təbiətin mühafizəsi və təbii ehtiyatların istifadəsi ilə bağlı keçirilən dəyirmi masada Xudu Məmmədovun çıxışı] // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1975. – 10 fevral. – S.5-6.

19. Elm, sənət və müasir insan: [“Estetika bu gün, sabah və həmişə” mövzusunda polemik söhbət] / Xudu Məmmədov // Azərbaycan gəncləri. – 1975. – 15 mart.

20. Nəsildən-nəslə, eldən-elə...: [Geologiya-mineralogiya elmləri doktoru, professor Xudu Məmmədovun xalq sənəti haqqında mülahizələri] / Xudu Məmmədov // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1975. – 15 noyabr. – S.10.

21. Sənət və Elm: [Geologiya-mineralogiya elmləri doktoru Xudu Məmmədovla müsahibə] / Xudu Məmmədov; müsahibəni apardı: İntiqam Mehdiyev // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1975. – 16 avqust. – S.10-11.

1976

22. Mənəvi dayaqlarımız: Şairlə alimin dialoqu: [Bəxtiyar Vahabzadə və Xudu Məmmədovun dialoqu] / Xudu Məmmədov, Bəxtiyar Vahabzadə; dialoqu yazdı: R. Sabir // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1976. – 23 oktyabr. – S. 4-5.

23. “Sinteks” Azərbaycanda: [Maddələrin atom quruluşunu öyrənmək üçün müasir avadanlıq kompleksi haqqında] / Xudu Məmmədov // Elm və həyat. – 1976. – № 6. – S.3.

1977

24. Üzvi aləmdə mikroelementlərin reydahlığı / X. Məmmədov, E. Mövsümov // Elm və həyat. – 1977. – № 7. – S.25-26.

1979

25. Vəhdət...: [XX əsrin atom əsri, böyük texniki inqilab əsri adlandırılması ilə əlaqədar olaraq geologiya-mineralogiya elmləri doktoru Xudu Məmmədovla müsahibə] / Xudu Məmmədov; müsahibəni apardı: Yusif Əliyev // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1979. – 16 mart. – S.7.

1980

26. Dövrümüzə, xalqımıza layiq: [“Azərbaycan” jurnalı redaksiyası tərəfindən verilən suallara geologiya-mineralogiya elmləri doktoru, professor Xudu Məmmədovun cavabları] / Xudu Məmmədov // Azərbaycan. – 1980. – № 10. – S. 37-39.

1982

27. Vətəndaşlıq fəallığı, fədakarlıq əzmi: [“Azərbaycan” jurnalı redaksiyasının keçirdiyi aktual müsahibədə geologiya-mineralogiya elmləri doktoru, professor Xudu Məmmədovun çıxışı] / Xudu Məmmədov // Azərbaycan. – 1982. – № 2. – S.15-18.

28. Kənardə qalmayaq...: [H. Əliyevin “Qoy ədalət zəfər çalsın” məqaləsi haqqında] / Xudu Məmmədov // Kommunist. – 1982. – 22 may.

1983

29. Yolum eldən başlanıb: [Zəlimxan Yaqubun yaradıcılığı haqqında] / Xudu Məmmədov // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1983. – 29 aprel. – S.6.

1986

30. Boynumuza alaq ki...: [“İstisu dedim, ürəyim yandı” məqaləsinin əks-sədasi] / Xudu Məmmədov // Sovet kəndi. – 1986. – 30 oktyabr.

1987

31. Xarici əlaqə, yoxsa...: [Xudu Məmmədovla müsahibə] / Xudu Məmmədov; müsahibəni apardı: Y. İsmayılov // Azərbaycan gəncləri. – 1987. -22 sentyabr.

1989

32. Ziyalı teatra getmirsə...: [Xudu Məmmədovun C. Cabbarlının “Oqtay Eloğlu” tamaşası və teatr problemləri haqqında mülahizələri] / Xudu Məmmədov; mülahizələri qeydə aldı: Camal Yusifzadə // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1989. – 21 aprel. - S.5.

1991

33. Müasir dünyamızda dil / Xudu Məmmədov // Ana sözü. – 1991. - № 1. – S. 21.

1992

34. Açıq söz: [Respublikamızda elmin vəziyyəti, cəmiyyətdə elmin yeri və rolu, elmi tədqiqatların aşağı səviyyəsi, gələcək elmi kadrların hazırlanmasında kəsirlər və onların aradan qaldırılması yolları haqqında] / Xudu Məmmədov // Elm. – 1992. – 9 yanvar. – S.3; 17 yanvar. – S.3; 25 yanvar. – S.3.

2003

35. Bayatılar / Xudu Məmmədov // Yeni Azərbaycan. - 2003. – 30 mart. – S.5.

36. Xudu Məmmədovun İmamverdi Əbilova yazdığı məktublar / Xudu Məmmədov // Yeni Azərbaycan. – 2003. – 30 mart. – S.5.

2013

37. Müəllim və müəllimlik / Xudu Məmmədov // Təzadlar. - 2013. – 27 aprel. – S.5; 30 aprel. – S.5; 2 may. – S.5.

2018

38. Bayatılar / Xudu Məmmədov // Ədəbiyyat qəzeti. – 2018. – 14 iyul. – S.20-21.

Ön söz yazdığı, rəy verdiyi kitablar

1981

39. Rzayev, N. Yaşatmaq yanğısı / Nurəddin Rzayev; ön söz: Xudu Məmmədov, B. Vahabzadə. – Bakı: Gənclik, 1981. – 168 s.

1984

40. Mirzəcanzadə, A. Yaradıcılıq haqqında düşüncələr / Azad Mirzəcanzadə; red. A. Aslanov; rəy. Xudu Məmmədov. – Bakı: Yazıçı, 1984. – 189 s.

XUDU MƏMMƏDOV HAQQINDA

Kitablar

1976

41. Vahabzadə, B. Sənətkar və zaman / Bəxtiyar Vahabzadə; red. B. Nəbiyev; rəs. Y. Salnikov. – Bakı: Gənclik, 1976. – 298 s.

Kitaba şair Bəxtiyar Vahabzadənin dostu alim Xudu Məmmədovla bağlı xatirələri daxil edilmişdir [S.239-243; 244-249; 276-280].

1978

42. Vahabzadə, B. Sadəlikdə böyüklük / Bəxtiyar Vahabzadə; red. İ. Hümətov; rəs. A. Məmmədov. – Bakı: Yazıçı, 1978. – 338 s.

Kitaba müəllifin görkəmli alim-kristalloqraf Xudu Məmmədovla dialoqu daxil edilmişdir [S.210-225].

1982

43. Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası. On cildə. C.6. / red. C. Quliyev. – Bakı: Azərbaycan Sovet Ensiklopediyasının Baş Redaksiyası, 1982. – 608 s.

Ensiklopediyaya görkəmli kristalloqraf-alim Xudu Məmmədov haqqında məlumat daxil edilmişdir [S.503-504].

1992

44. İsmayıl, Y. Sırr / Yusif İsmayıl; red. Ş. Quliyeva. – Bakı: Gənclik, 1992. – 208 s.

Müəllif kitabda yaradıcılığını xalqa, vətənə ləyaqətlə həsr edən alimlərin, şairlərin, bəstəkarların, rəssamların bədii portretini yaradır.

Kitaba kristalloqraf, alim Xudu Məmmədov haqqında məlumat daxil edilmişdir [S.18-27].

1995

45. Rza, N. Xudu açarı / Nurəddin Rza; red. N. Əliyev; rəs. S. Pirayəşi. – Bakı: Azərbaycan, 1995. – 152 s.

Nurəddin Rzanın “Xudu açarı” kitabı sənədli yazı adlandırıla bilər. Müəllif burada böyük insan, yurddaş, yurd sevər alim, güclü yaradıcılıq imkanları və analiyik ağıl yiyəsi, poetik surətli bədii düşüncə sahibi olan professor, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının müxbir üzvi Xudu Surxay oğlu Məmmədovla 24 illik dostluq və həmfikirlik yolunu ümumiləşdirib yekunlaşdırmağa çalışmışdı.

Kitabın içindəkilər: Doyulmaz insan; Təbiət vurğunu; Zirvələr; Şair ürəyi; Vətəndaş qeyrəti; Sadiq tələbə, qayğıkeş müəllim; Elm və elmi işçi; Qoşa qanadlı müdrik; Xudu açarı; Məktəb yarandı və yaşadı; Müəllifdən.

1998

46. Varlıq: Ensiklopedik toplusu / Red. G. Məmmədova, M. Cabiroğlu; tərt. Ə. Elşən. – Bakı: Zaman, 1998. – 288 s.

Ensiklopedik toplusu milli mədəniyyətimizi, idmanımızı yüksəklərə qaldırmış, öz xalqının, dövlətinin adını uca tutmuş, adları güvənc, öyünc yerimiz olan görkəmli şəxsiyyətlərin, tarixi simaların adları, yaradıcılıqları haqqında biliyi yığcamlaşdırıb oxucuya təqdim edir.

Topluya görkəmli kristalloqraf-alim Xudu Məmmədov haqqında məlumat daxil edilmişdir [S.258].

2001

47. Çıraq, M. Zirvə / Məmməd Çıraq; red. A. Abasov, Q. Ağayev; ön söz T. Bünyadov. – Bakı: Çarşıoğlu, 2001. – 192 s.

Kitabda dünya şöhrətli alim, görkəmli kristalloqraf, təbiətşünas-filosof Xudu Surxay oğlu Məmmədovun mənəli ömür yolundan, elmi irsinin müəyyən və qabarıq məqamlarından bəhs olunur. Müəllif Xudu Məmmədovun alim-ziyalı-böyük insan kimi portretini

yaratmaq üçün onun elmi yaradıcılıq fəaliyyəti ilə bağlı xatirələrindən, tələbə-aspirant-müəllim münasibətlərindən, formalaşdırdığı elmi məktəbin mənə və məzmunundan dəyərli və konkret faktlarla danışıq.

Kitabın içindəkilər: Bir dünyaydı...; Xudu Məmmədovun bayatılarından; Xudulu günlərim...; X. C. Мамедов. Наука и общество.

2002

48. Əliyev, R. Azərbaycanın kimya sənayesi və görkəmli kimyaçıları: Elmi-kütləvi əsərlər seriyasından. / Rəcəb Əliyev; red. Z. Qarayev; rəy. Ə. Xəlilov. – Bakı: Təhsil, 2002. – 202 s.

Kitabda Azərbaycanda kimya elminin, kimya, metallurgiya və neft-kimya sənayesinin inkişaf dinamikası, Azərbaycanın görkəmli kimyaçılarının (Respublikanın Milli Elmlər Akademiyasının akademikləri və müxbir üzvlərinin) həyat və fəaliyyəti haqqında yığcam məlumat verilir.

Kitaba geolodiya-mineralogiya elmləri doktoru, kristalloqraf-alim Xudu Məmmədov haqqında da məlumat daxil edilmişdir [S.145-147].

2003

49. İlqar, Q. Biz də uşaq olmuşuq / Qəşəm İlqar; red. Safruh. – Bakı: Nərgiz, 2003. – 248 s.

Xalqın görkəmli oğul-qızları – maddi nemət yaradanlar, qurucular, sənətçilər, loğmanlar və başqaları. Biz onları iş başında görməyə alışmışıq. Bəs onların körpəlik çağları, uşaqlıq illəri barədə nə bilirik?

Şair – publisist Qəşəm İlqarın toplayıb, tərtib etdiyi bu kitabda söz hər bir qəhrəmanın özünə verilir. Hər kəs öz keçmişini necə xatırlayır?! Oxuyub özünüz görəcəksiniz.

Kitaba Xudu Məmmədov haqqında məlumat və “Baharın ardınca” (Yarımqıç kitabdan səhifələr) daxil edilmişdir [S.4-5; 61-95].

2004

50. Bəxtiyarlı, İ. Işıqlı zirvə / İxtiyar Bəxtiyarlı; red. M. Əhmədov; rəy. Ə. Nuriyev, D. Qənbərov. – Bakı: Təhsil, 2004. – 308 s.

Kitabda dünya şöhrətli kristalloqraf Xudu Surxay oğlu Məmmədovun həyatından və elmi fəaliyyətindən söhbət açılır. Müəllif alovlu vətənpərvər, vətəndaş-alim Xudu Məmmədovun ömrünün bəzi anlarını həyatı faktlarla oxuculara çatdırmağa çalışmışdır.

Kitabın içindəkilər: Görkəmli kristalloqraf, vətəndaş alim; Выдающийся кристаллограф, патриот-ученый; The outstanding crystallographer, scientist and patriot; Səadəti oğurlanan uşaqlığım; Işıqlı zirvəyə aparın yol; Zirvələr zirvədən aydın görünür; Təbiəti müsaidə; Vətəndaşlıq ləyaqəti; Müəllifdən.

51. Xudu Surxay oğlu Məmmədov: Biblioqrafiya. / Red. D. Qənbərov, Ç. Əhmədova; tərt. S. İsmayılova, İ.Səfərov. – Bakı: Nafta-press, 2004. – 163 s.

AMEA-nın müxbir üzvi, geologiya-mineralogiya elmləri doktoru, professor Xudu Məmmədovun əsərlərinin biblioqrafik göstəricisi 1955-2003-cü illəri əhatə edir. Göstəriciyə alimin Azərbaycan dilində və xarici dillərdə buraxılmış məcmuələrdə və dövrü mətbuatda çıxmış, elmi konqres və konfrans materiallarında öz əksini tapmış məqalələri daxil edilib. Biblioqrafiyada habelə alimin həyatı, elmi-pedaqoi və ictimai fəaliyyəti haqqında azərbaycan, rus və ingilisdillərində qısa öçerklə, həyat və yaradıcılığının əsas tarixləri ilə tanış olmaq mümkündür. Xudu Məmmədovun ixtiraları və elmi rəhbəri olduğu dissertasiyalar, eləcə də ortaq müəlliflərin və haqqında yazan müəlliflərin əlifba göstəricisi ayrıca bölmələrdə verilib.

2005

52. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının üzvləri haqqında məlumat kitabı. İki cildə. C.1. / Red. M. Kərimov; tərt. A. Əsədova. – Bakı: Elm, 2005. – 456 s.

Zəngin elmi-statistik informasiya tutumu olan “Məlumat kitabı”

respublikamızın ali elm qurumu olan Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının 60 illik tarixi yolunun qısa salnaməsidir.

Kitaba Azərbaycan EA-nın müxbir üzvi, geologiya-mineralogiya elmləri doktoru, professor Xudu Məmmədov haqqında üç dildə: azərbaycan, rus, ingilis dillərində məlumat daxil edilmişdir [S.373-374].

53. Əbilov, İ. Təbiətin və təfəkkürün möcüzəsi / İmamverdi Əbilov; red. E. İskəndərzadə. – Bakı: Vektor NE, 2005. – 74 s.

Kitab Azərbaycanın əməkdar müəllimi, filologiya elmləri doktoru, professor İmamverdi Əbilovun 2005-ci ildə “Vektor” Beynəlxalq Elm Mərkəzinin təsis etdiyi Xudu Məmmədov adına mükafata layiq görülməsi münasibətilə nəşr edilib.

2008

54. Mehdizadə, İ. Karvanın sarvanı / İntiqam Mehdizadə; red. A. Babayev. – Bakı: Qarabağ, 2008. – 663 s.

Kitaba müəllifin Xudu Məmmədovla söhbəti daxil edilmişdir [S.288-298].

2009

55. Nadiroğlu, E. Nurəddin Rza – böyük alim, ictimai xadim, dədə dost / Etibar Nadiroğlu. – Bakı: Altun kitab, 2009. – 143 s.

Kitabda alimin dəyərli alim və vətəndaş ziyalılar Bəxtiyar Vahabzadə və Xudu Məmmədovla olan məşhur sacayağı dostluğundan bəhs edən maraqlı yazılar verilmişdir.

2010

56. Xəlilov, S. Elm adamları elm haqqında / Səlahəddin Xəlilov. – Bakı: Çarşıoğlu, 2010. – 309 s.

Kitabda islam dünyasının böyük alimləri Əbdüs-Səlamın, Xudu Məmmədovun və Oqtay Sinanoğlunun dünya elminə verdiyi töhfələr barədə məlumat verilir.

Kitaba Xudu Məmmədovun həyat və yaradıcılığı haqqında məlumat, “Qoşa qanad” əsəri daxil edilmişdir [S.64-158].

57. Məmmədov, X. Ağdamlı ziyalılar və ziyalılıq səviyyəsi: bədii-publisistik düşüncələr / Xaniş Məmmədov; red. S.Əzimov, A. Məmmədov. – Sumqayıt: Dərələyəz, 2010. – 471 s.

Kitaba kristalloqrafçı alim Xudu Məmmədovun həyatı, elmi fəaliyyəti və yaradıcılığı haqqında məlumat daxil edilmişdir [S.44-77].

2013

58. Rəfili, O. Poladdan bir yarpaq / Oqtay Rəfili; ön söz F. Bünyatova. – Bakı: Elm və təhsil, 2013. – 346 s.

Kitaba kristalloqrafçı alim Xudu Məmmədov haqqında məlumat daxil edilmişdir [S.48-53].

2014

59. Tükənməzlik: AMEA-nın müxbir üzvi Xudu Məmmədova həsr olunmuş məqalələr və xatirələr toplusu / toplayanı; ön söz V. Qasımov; ön söz M. Çıraqov. – Bakı: Elm, 2014. – 218 s.

Toplu görkəmli kristalloqraf, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvi Xudu Surxay oğlu Məmmədovun xatirəsinə həsr olunmuş bir sıra elmi məqalələr və xatirələrdən ibarətdir və bunların əksəriyyəti ilk dəfədir işıq üzünə görünür.

Kitabın içindəkilər: Əlizadə, A., Çıraqov, M. Xudu Məmmədovun həyat və yaradıcılığı; Məmmədov, X., Əmirov, S. Hopotetik seolit karkasları; Qənbərov, D. Məiqsədli qeyri-üzvi sintezin problemləri; Musayev, F. Zülalların Recombinat DNA texnologiyası üsulu ilə alınması, kristallaşdırılması və quruluşlarının X-ray analiz yolu ilə öyrənilməsi; Гасымов, В. Структурные особенности соединений со стибнитоподобными лентами; Abdullayev, Z., Təhməzova, T. Serpentin müxtəlif sənaye

materialları sintez etməz üçün unikal xammaldır; **Murtuzayev, S.** Gözəl insan, böyük vətəndaş, bütöv şəxsiyyət, kamillik mücəssəməsi; **Səmədov, Y.** Həyat bahasına xalqına xidmət edən alim; **Əmirov, S.** Əziz müəlliminin xatirəsinə; **Məmmədov, Z.** Töhfə; **İradə xanım.** Onun şöhrəti üçün heç nə gərək deyil; **Mövsümov, E.** Zamanı və məkanı səhv düşən dahi; **Bəxtiyarlı, İ.** Görkəmli kristalloqraf, vətəndaş alim; **Usubəliyev, B.** Xudu müəllim haqqında xatirələr; **Ağayev, A.** Xudu Məmmədovun 85 illiyinə həsr olunmuş toplantıda çıxışı; **Nəcəfoğlu, H.** Azərbaycanımızın Xudu müəllimi; **Mərzili, A.** Ermənilər Xudu Məmmədovu necə məhv etmək istəyirdi; **Əhməd, Ə.** Xudulu və Xudusuz günlər; **Qasımov, Q.** Xudu müəllim dünyasından yada düşənlər; **Əzimov, S.** Yaxşı adamlar unudulmur; **Baxşəliyev, V.** Xudu Məmmədov – 85; **Qaçayoğlu, A.** Xudu müəllim; **Millətoğlu, Y.** Sevgisindən pay aldığım insan; **Hüseynov, Q.** Mənəvi atam Xudu müəllim; **Qasımov, V.** Xududan Xuduya doğru; **Дадашев, С.** Худу Мамедов – Легенда прошлого и будущего; **Ислам, А.** Триумф и трагедия Худу Мамедова; **Məmmədov, X.** Elmin təşkili haqqında düşüncələr.

2017

60. Millətoğlu, Y. Dərdimiz yetim qalsa... / Yusif Millətoğlu; red. Q. Yurddaş. – Bakı: Nərgiz, 2017. – 183 s.

Müəllif kitabda uzun illər ərzində Xudusevərlərin dilindən, yazılı mənbələrdən Xudu müəllimlə bağlı olan qısa, yığcam, ancaq olduqca mənalı əhvalatları, söhbətləri “Xudu Məmmədov: Həyat səhifələri (bioqrafik lövhələr)” və Xudu Məmmədova həsr etiyi “Dərdimiz yetim qalsa...” adlı portret-poemanı oxuculara təqdim edir.

Kitabın içindəkilər: Mənalı ömrün səhifələri: Ön söz əvəzi; Publisistik cəsarətin nümunəsi; Xudu Məmmədov: Mənalı ömrün səhifələri; Mərzilim, xatirən şəkərdi, baldı; Yaşamaq qədər də ölmək çətindi; Məzarına yol et məni; Ürəyi ovcunda olan adamam; Bəxti

yavaş-yavaş yatan dünyanın; Düşməyi gözləyən yarpaq kimiyəm; Baş daşından bizə baxan baxışlar; Bəlkə bu dünyaya nahaq gəlmişəm; Harda çalındısa atasız toylar; Günahımı bağışla gəl; Yusif məcnunluğa özün öyrədib; Getdiyini yolları bağlamaq üçün; Təkcə dəyişməyən sevgi yaşatdıq; Kaş dönə biləydik dünəmimizə; Düzlər elə düz də qalar; Onun bulud kimi dolan vaxtıdı; Namərd bilib daşla bizi; Baba və nəvənin Vətən sevgisi; Abırı ətəyə büküb gəlmişəm; Sənədən asılan daşın adı nə?; Qarabağsız qarabağlı ol görüm; Azər Qədiroğlu “Segah” oxudu; Vətənsizə məsləhət; Hələ tükənməyib üzümün suyu; Həsretindən yandım, Ağdam; Ucuz ölüm; Dözmüşəm; **Dərdimiz yetim qalsa...:** Xudu dünyası; Xudu dərdi poetik lövhələrdə; Dərdimiz yetim qalsa (portret-poema); Proloq; Çin olan arzularım; Örnək ömür; İnsan, vətəndaş, alim; Baharın ardınca; Dərdin dərdi çəkilməmiş; Mən belə tanıdım böyük insanı; DAHI; Epiloq; **Naxışların yaddaşı, yaddaşın naxışları;** Son söz əvəzi.

Xudu Məmmədov haqqında

dövri mətbuatda məcmuələrdə və dərc edilmiş məqalələr

1955

61. Nəbiyev, B. Nəcib arzu: [Gənc alim Xudu Məmmədov haqqında] / Bəkir Nəbiyev // Azərbaycan gəncləri. – 1955. – 23 oktyabr.

1970

62. Məmmədov, Z. Böyük töhfə: [Geologiya-mineralogiya elmləri doktoru Xudu Məmmədov haqqında] / Zeynal Məmmədov // Azərbaycan gəncləri. – 1970. – 17 dekabr.

1973

63. Alimin söhbəti: [Geologiya-mineralogiya elmləri doktoru Xudu Məmmədov Azərbaycan Yazıçılar İttifaqında ədiblərin qonağı olub] // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1973. – 24 mart. – S.6.

1974

64. Köçərli, F. Qoşa qanad: [Xudu Məmmədovun elmlə sənətin qarşılıqlı əlaqəsi məsələsinə həsr olunmuş “Qoşa qanad” adlı kitabı haqqında] / Firudin Köçərli // Kommunist. – 1974. – 20 dekabr. – S.4.

65. Qoşa qanad: [Xudu Məmmədovun “Qoşa qanad” adlı yeni kitabının çapdan çıxması haqqında məlumat] // Bakı. – 1974. – 20 sentyabr. – S.3.

1975

66. Eminov, A. Qoşa qanad: [Xudu Məmmədovun “Qoşa qanad” kitabı haqqında] / Allahverdi Eminov // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1975. – 12 aprel. – S.12.

1977

67. Nəzərov, S. Qoşa qanad: [Geologiya-mineralogiya elmləri doktoru, professor Xudu Məmmədovun eyniadlı əsəri haqqında] / S. Nəzərov // S. M. Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universitetinin elmi əsərləri. Jurnalistika seriyası. – 1977. - № 1. – S. 58-62.

1982

68. “Yaşatmaq yangısı” kitabının müzakirəsi: [Professor Nur'ddin Rzayevin eyniadlı kitabının müzakirəsində alim Xudu Məmmədov çıxış etmişdir] // Sosialist Sumqayıtı. – 1982. – 22 aprel. – S.4.

1988

69. X. S. Məmmədov: [Nekroloq] // Kommunist. – 1988. – 18 oktyabr.

70. Xəlilov, R. Yoldaşımızın xatirəsi: [Xudu Məmmədovla bağlı xatirələr] / Ramazan Xəlilov // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1988. – 21 oktyabr. – S. 7.

71. Vahabzadə, B., Rzayev, N. Yoldaşımızın xatirəsi: [Xudu Məmmədovla bağlı xatirələr] / Bəxtiyar Vahabzadə, Nurəddin Rzayev // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1988. – 21 oktyabr. – S.7.

1989

72. Bayram, T. Xudu Məmmədovun xatirəsinə: şeir / Tofiq Bayram // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1989. – 3 fevral. – S.4.

73. İsmayılov, Y. Sırr: [Görkəmli alim Xudu Məmmədov haqqında] / Yusif İsmayılov // Azərbaycan gəncləri. – 1989. – 26 yanvar. – S.2.

74. Şamil, B. Şeir: Unudulmaz alim Xudu Məmmədovun xatirəsinə / Bahadır Şamil // Ulduz. – 1989. - № 7. – S.53.

75. Yaqub, Z. İnsan: Xudu Məmmədovun xatirəsinə həsr olunmuş poemadan parça / Zəlimxan Yaqub // Azərbaycan gəncləri. – 1989. – 26 yanvar. – S.4.

1991

76. Arif, H. Xudu yadıma düşdü: şeir / Hüseyn Arif // Mədəniyyət. – 1991. – 26 dekabr. – S.4.

77. Aslan, M. Zirvə qarı: [Görkəmli alim, gözəl insan, qeyrətli vətəndaş Xudu Məmmədov haqqında] / Məmməd Aslan // Mədəniyyət. – 1991. – 28 mart. – S. 2.

78. Bəktəşi, S. Respublika Xudu Məmmədov seminarı: [BDU-da təşkil olunmuş seminar haqqında] / Sübhü Bəktəşi // Azərbaycan gəncləri. – 1991. – 5 mart.

79. Çıraqov, M. Xudu Məmmədov teoremi yaxud şagird ustad haqqında: [M. Ə. Rəsulzadə adına BDU-nun professorunun Xudu Məmmədov haqqında söhbəti] / Məmməd Çıraqov // Azərbaycan gəncləri. – 1991. – 4 iyul. – S.5.

80. Fətişoğlu, T. Dünyanın ən qəmli kəndi: [Ağdam rayonunun Mərəzilər kəndində mərhum Xudu Məmmədovun xatirəsinin əbədiləşdirilməsi haqqında] / Teylor Fətişoğlu // Azərbaycan. – 1991. – 28 noyabr. – S.5.

81. Vahabzadə, B. Unudulmazlar: [Kristalloqraf-alim Xudu Məmmədov həsr olunur] / Bəxtiyar Vahabzadə // Günəş. – 1991. - № 3. – S.6.

1992

82. Aydınoglu, T. Gözünüz aydın, Xudu müəllim: Azərbaycan indi müstəqil dövlətdir / Tahir Aydınoglu // Xalq qəzeti. – 1992. – 16 oktyabr.

83. Əzimova, M. Ziyalılarımız tədrisən necə öldürülür: [Xudu Məmmədov haqqında xatirələr] / Məhbubə Əzimova, Məzahir Avşar, Bəxtiyar Vahabzadə // Xəzər. – 1992. -№ 3-4. – S.43-45.

84. İsaqızı, S. Xudu Məmmədov sən kimsən?! / Sevil İsaqızı // Mədəniyyət. – 1992. – 25 iyun. – S.4.

1993

85. Aida. Naxışlarda və rənglərdə yaşayan insan: [“Xudu Məmmədov” sənət məktəbinin nümunələri əks olunmuş 12 rəssamın əl işləri haqqında] / Aida // Təzadlar. – 1993. – 21 oktyabr. – S.5.

86. Əkbərzadə, Ş. Səsin öz rəngi, rəngin də öz səsi var: İstedadlı alim Xudu Məmmədov təbiətin bu sirrinə belə qiymət verirdi: [“Mədəniyyət” qəzetinin redaktorunun alim haqqında söhbəti] / Şahmar Əkbərzadə // Təzadlar. – 1993. – 21 oktyabr. – S.5.

87. Qasımov, Q. Zəka mücəssəməsi, saflıq zirvəsi: [Xudu Məmmədov haqqında müəllifin xatirələri] / Q. Qasımov // Mədəni-maarif. – 1993. - № 1-2. – S.24-26.

88. Tofiq, Ş. Elmlə sənətin vəhdət dünyası: [S. Bəhlulzadə adına sərgi salonunda görkəmli alim Xudu Məmmədova həsr olunmuş “Xudu dünyasının möcüzələri” adlı sərgi haqqında] / Ş. Tofiq // Bakı. – 1993. – 16 oktyabr.

1994

89. Elsevər, S. Xudu Məmmədovun ölümsüzlüyü / Seymur Elsevər // Səhər. -1994. – 15 oktyabr. – S.3.

90. Görkəmli alimin xatirə gecəsi: Görkəmli kristalloqraf, alim Xudu Məmmədovun ad gününə həsr olunmuş xatirə gecəsi haqqında // Azərbaycan. – 1994. – 17 dekabr. – S.5.

1995

91. Mehdiyev, S. O. xalqına vurğun idi / S. Mehdiyev // Yeni dünya. – 1995. – 14 iyun.

1996

92. Xəlilov, Ə. Yoxluğu bilən alim / Ə. Xəlilov // Azadlıq. – 1996. – 14 dekabr. – S.8.

93. Kərimova, S. Professor Nurəddin Rza “Xudu açarı” kitabının 250 nüsxəsini kitabxanamıza bağışlamışdır: [M. F. Axundov adına Dövlət kitabxanasına eyni adlı kitabın təqdimatı haqqında] / S. Kərimova // Mədəniyyət. – 1996. – 15 fevral. – S.1.

94. Şəkili, İ. Altı bakal (biri sınıb): sənədli xatirə hekayə: [Görkəmli alim Xudu Məmmədov və Məsud Əlioğlunun əziz xatirəsinə] / İsfəndiyar Şəkili // Ədəbiyyat qəzeti. – 1996. – 3 may. – S.5, 7.

1997

95. Aydınoglu, T. Dünyaya baxdı öz pəncərəsindən: [Xudu Məmmədov - 70] / Tahir Aydınoglu // Xalq qəzeti. – 1997. – 12 dekabr. – S. 4.

96. Aydınoglu, T. Dünyaya baxdı öz pəncərəsindən: [Xudu Məmmədovun anadan olmasının 70 illiyi münasibətilə] / Tahir Aydınoglu // Panorama. – 1997. – 12 dekabr. – S.5.

97. Aydınoglu, T. Yurd sevgisinin gümüş işığı: [Ağdam rayonunun Üroğlan kəndində Xudu Məmmədovun anadan olmasının 70 illiyinin qeyd olunması haqqında] / Tahir Aydınolu // Xalq qəzeti. – 1997. – 30 dekabr. – S.7.

98. Bəxtiyarov, İ. Təbiət insanları əbədi yaşada bilmir, amma xalq yaşadır: [Xudu Məmmədov - 70] / İxtiyar Bəxtiyarov // Xalq qəzeti. – 1997. – 2 dekabr. – S.4.

99. Əbilov, H. A. Düha: Xudu Məmmədovun 70 illiyi qarşısında / Hacı Azər Əbilov // Xalq qəzeti. – 1997. – 20 iyul. – S.10; 27 iyul. – S.9.

100. Gözəl alim, nurlu insan Xudu Məmmədova həsr olunmuş yubiley gecəsi // Xalq qəzeti. – 1997. – 13 dekabr. – S.3.

101. İsmayılova, X. Əbədiyaşar insan / Xuraman İsmayılova // Həftə. – 1997. – 14 dekabr. – S.10.

102. İsmayılova, X. Əbədiyaşar insan / Xuraman İsmayılova // Supermarket. – 1997.- 14 dekabr. – S.10.

103. Qacar, M. Ana torpaq, bir də cücərt bu tumu: şeir [Xudu Məmmədovun əziz xatirəsinə] / Mahmud Qacar // Mədəniyyət. – 1997. – 28 fevral. – S.3.

104. Qaradağlı, S. Sükutun səsi: [Görkəmli alim Xudu Məmmədovun 70 illiyi münasibətilə] / Süleyman Qaradağlı // Panorama. – 1997. – 13 dekabr. – S.3.

105. Qaradağlı, S. Üzeyir bəyin ruhu dolaşan evdə əbədiyyətə qovuşdu / Süleyman Qaradağlı // Xalq qəzeti. – 1997. – 12 dekabr. – S.5.

1998

106. Aydınoglu, T. Üzeyir otağında Xudu ölməzliyi / Tahir Aydınoglu // Xalq qəzeti. – 1998. – 16 oktyabr. – S.3.

107. İsmayıloğlu, A. Üzeyir bəyə pənah apardı: [Üzeyir Hacıbəyovun ev muzeyində Xudu Məmmədovun xatirə gecəsinin keçirilməsi haqqında] / Atababa İsmayıloğlu // Ədəbiyyat qəzeti. – 1998. – 23 oktyabr. – S.3.

2000

108. Qacar, M. Ana torpaq bir də cücərt bu tumu: şeir [Xudu Məmmədovun əziz xatirəsinə həsr olunub] / Mahmud Qacar // Təfəkkür. – 2000. - № 1. – S.94.

2001

109. Əbilov, H. A. Dərdə acı güldülər...- Azərbaycanın Xudu Məmmədov dövrü / Hacı Azər Əbilov // Yeni Azərbaycan. – 2001. – 23 may.

2002

110. Əliyeva, İ. Alın yazısı: [Professor Məmməd Çıraqovun kristalloqraf- alim Xudu Məmmədova həsr etdiyi “Zirvə” kitabı haqqında] / İfrat Əliyeva // Ədəbiyyat qəzeti. – 2002. – 21 iyun. – S.2-3.

2003

111. Çıraq, M. Azərbaycan fenomeni haqqında xatirə kitabı: [Məmməd Çırağın Xudu Məmmədova həsr edilmiş “Zirvə” kitabı haqqında] / Məmməd Çıraq // Yeni Azərbaycan. – 2003. – 9 yanvar. – S.9.

112. Əlizadə, X. Hər ulduzun yeri var kəhkəşanlar içində: [Professor Xudu Məmmədov haqqında xatirə] / Xudaverdi Əlizadə // Azərbaycan müəllimi. – 2003. – 19-25 sentyabr. – S.5.

2005

113. Abbash, T. Kristal+loqraf insan – Xudu Surxay oğlu Məmmədov: [Xudu Məmmədov - 80] / Tahir Abbaslı // Mədəniyyət. – 2005. – 9 iyul. – S. 4-5.

114. Aydınoglu, T. “Xudu zirvəsi”nə düşən işıq: [İxtiyar Bəxtiyarlıının Xudu Məmmədova həsr etdiyi “İşıqlı zirvə” elmi publisistik kitabı haqqında] / Tahir Aydınoglu // Xalq qəzeti. – 2005. – 20 mart. – S.7.

115. Əsədov, B. Xudu Məmmədov: [Azərbaycanın elm və mədəniyyət xadimləri” seriyasından Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvi, geologiya-mineralogiya elmləri doktoru Xudu Nəmmədova həsr olunmuş bibliografik göstərici haqqında] / Bariz Əsədov // Azərbaycan. – 2005. – 8 iyun. – S.8.

116. Rzalı, R. Kristal quruluşu yaradan və kristal ömür yaşayan Xudu Məmmədov / R. Rzalı // Azərbaycan. – 2005. – 20 oktyabr. – S. 6.

117. Səfərov, İ. Alim ömrünün salnamələri: [AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanası əməkdaşlarının tərtib etdikləri Xudu Məmmədov, Maqşud Əliyev və Məmmədtağı haqqında bibliografik göstəricilər] / İsmət Səfərov // Respublika. – 2005. – 6 mart. – S.6.

2006

118. Sərvaz. Xudu Məmmədov çağırışı / Sərvaz // Ədəbiyyat qəzeti. – 2006. – 17 fevral. – S.5.

2007

119. Abbash, T. Kristal+loqraf insan – Xudu Surxay oğlu Məmmədov: [Xudu Məmmədov - 80] / Tahir Abbaslı // Mədəniyyət. – 2007. – 2 fevral. – S.4.

120. Qənbərov, D. Vətəndaş alim, ictimai xadim, elm təşkilatçısı: [Xudu Məmmədov-80] / D. Qənbərov // Elm. – 2007. – 30 noyabr. – S.9.

2008

121. Əjdəroğlu, D. İnsanlığın akademiki, ədəbiyyatın marşalı, həyatın mübariz əsgəri / Daşdəmir Əjdəroğlu // Nüanslar. – 2008. – 8-14 yanvar. – S.7.

122. Mehdiyev, M. İstedadlı alim, kövrək qəlblı insan: [Xudu Məmmədov-80] / Mehdi Mehdiyev // Azərbaycan. – 2008. – 11 yanvar. – S.5.

2009

123. Mehdiyev, T. İstedadlı alim, kövrək qəlblı insan / Telman Mehdiyev // Təzadlar. – 2009. – 4-7 iyul. – S.11.

124. Mehparə. Düşüncə insanı / Mehparə // Təzadlar. – 2009. – 22 dekabr. – S.10.

125. Nərimanoğlu, K. “Xudu Məmmədov” adına mükafat aldığım üçün böyük qürur hissi keçirirəm / Kamil Nərimanoğlu // 525-ci qəzet. – 2009. – 31 dekabr. – S.22.

126. Sənətkarların ekran həyatı: [Xudu Məmmədova həsr olunmuş “Dünya vətəndaşı” sənədli filmi haqqında] // Azərbaycan. – 2008. – 1 may. – S.12.

127. Şükürova, Ə. Görkəmli kristalloqraf, vətəndaş alim, Qarabağ faciəsinin qurbanı akademik Xudu Məmmədov / Ətayə Şükürova // Elm, təhsil və həyat. – 2009. – 18 dekabr. – S.7.

2010

128. Abbaslı, T. Böyük alim və adam – Xudu Məmmədov / Tahir Abbaslı // Mədəniyyət. – 2010. – 15 dekabr. – S.11.

129. Bəxtiyarlı, İ. Zirvədən zirvəyə baxasan gərək / İxtiyar Bəxtiyarlı // Təzadlar. – 2010. – 9 dekabr. – S.7.

130. Elmi və şəxsiyyəti ilə örnək olan alim // Azadlıq. – 2010.- 19 noyabr. – S.13.

131. Qasımqızı, M. Canlı və cansız təbiətin vurğunu / Mələykə Qasım qızı // 525-ci qəzet. – 2010. – 14 dekabr. –S.7.

132. Qənbərov, D. Məqsədli qeyri-üzvi sintezin problemləri: [Görkəmli kristalloqraf, kristallokimyaçı alim, əsl məqsədli sintezin əsasını qoymuş müəllimim Xudu Məmmədovun doğum gününə ithaf edirəm] / Dayandur Qənbərov // Elm. – 2010.- 30 noyabr. – S.6.

133. Məmmədova, K. Xudu məktəbi – Çıraqov dünyası / Kəmalə Məmmədova // Təzadlar. – 2010. – 3 aprel. – S.14.

134. Ruhdaş, Q. Üfüqdən Qüruba: Xudu Məmmədov fenomeni / Qəşəm Ruhdaş // Təzadlar. – 2010. -31 avqust-2 sentyabr. – S.15.

2011

135. Bu gün – dekabrın 14-ü görkəmli alim Xudu Məmmədovun ad günüdür // Təzadlar. – 2011. – 14 dekabr. – S.4.

136. İsgəndərzadə, E. Bu qala bizim qala: simfonik poema / Elçin İsgəndərzadə // Azərbaycan. – 2011. - № 9. – S.113-121.

137. Nəcəfoğlu, H. Azərbaycanımızın Xudu müəllimi / Hacı Nəcəfoğlu // Ədalət. – 2011. – 14 dekabr. – S.5.

2012

138. Abbaslı, T. Böyük Alim və Adam: “Elim köməyim olsun, Əlim köməyim olsun, Xalqıma yük olarsam, Ölüm köməyim olsun!” manifestli Xudu Məmmədov / T. Abbaslı // Mədəniyyət. – 2012. – 21 dekabr. – S.13.

139. Əlizadə, A. Cansız aləmlə canlılar arasında körpü salan alim: [Kristalloqraf-alim Xudu Surxay oğlu Məmmədov haqqında] / A. Əlizadə // Azərbaycan. – 2012. – 14 dekabr. – S.6.

- 140. Qaraca, B. O.** bənzərsiz təkürlü alim idi / B. Qaraca // Azərbaycan. – 2012. – 16 dekabr. – S. 7.
- 141. Məmmədli, A.** Xudu Məmmədovun 85 illik yubileyi qeyd olundu / A. Məmmədli // Təzadlar. – 2012. – 25 dekabr. – S.5-6.
- 142. Məmmədli, A.** Xudu Məmmədovun yolu / A. Məmmədli // Təzadlar. – 2012.- 15 dekabr. – S.5.
- 143. Sultanlı, B.** Xudu Məmmədov fenomeni / Bəhmən Sultanlı // Vətəndaş həmrəyliyi. – 2012. – 16-21 noyabr. – S.10; 23-29 noyabr. – S.10; 30 noyabr-6 dekabr. – S.10; 21-27 dekabr. – S.13.

2013

- 144. Baxşəli, V.** Azərbaycanda anadan olan, lakin dünyaya doğulan böyük alim / Valeh Baxşəli // Təzadlar. – 2013. – 19 dekabr. – S.5.
- 145. Dekabrın 14-ü Xudu Məmmədovun doğum günüdür//** Təzadlar. – 2013. – 14 dekabr. – S.8-9.
- 146. Əhməd, Ə.** Xudulu və Xudusuz günlər / Ənvər Əhməd // Təzadlar. – 2013. – 29 iyun. – S.7.
- 147. Əzimov, S.** Ölümündən sonra yaşayan insan / Səlim Əzimov // Təzadlar. – 2013. – 17 yanvar. – S.10.
- 148. Qasımqızı, M.** Canlı və cansız təbiətin vurğunu olan Sirri-Xuda / Məleykə Qasımqızı // 525-ci qəzet. – 2013. – 12 oktyabr. – S.19.
- 149. Məmmədli, A.** Ağdamda Xudu Məmmədov parkı salındı / A. Məmmədli // Təzadlar. – 2013. – 24 oktyabr. – S.5.
- 150. Millətoğlu, Y.** Sevgisindən pay aldığım insan / Yusif Millətoğlu // Təzadlar. – 2013. – 9 fevral. – S.11.

- 151. Millətoğlu, Y.** Sevgisindən pay aldığım insan: [15 oktyabr Xudu Məmmədovun xatirə günüdür] / Yusif Millətoğlu // Təzadlar. – 2013. – 15 oktyabr. – S.10.
- 152. Murtuzayev, S.** Gözəl insan, böyük vətəndaş, bütöv şəxsiyyət, kamillik mücəssəməsi / Sadiq Murtuzayev // Təzadlar. – 2013. – 4 iyul. – S.7; 10.
- 153. Səmədov, Y.** Həyatı bahasına xalqına xidmət edən alim: Xudu Məmmədov xatirələrdə / Yusif Səmədov // Təzadlar. – 2013. – 10 yanvar. – S.6; 15 yanvar. – S.4-5.
- 154. Səmədov, Y.** Həyatı bahasına xalqına xidmət edən alim: Xudu Məmmədov xatirələrdə / Yusif Səmədov // Təzadlar. – 2013. – 8 oktyabr. – S.6; 12 oktyabr. – S.12.
- 155. Sultanlı, B.** Xudu Məmmədov böyüklüyü / Bəhmən Sultanlı // Təzadlar. – 2013. – 24 yanvar. – S.7; 26 yanvar. – S.13; 29 yanvar. – S.13; 31 yanvar. – S.13, 15.

2014

- 156. İsmayıl.** Böyük ziyalı: [Xudu Məmmədov bütün həyatını millətinin tərəqqisinə, azərbaycançılığa həsr etmişdi] / İsmayıl // Şərq. – 2014. – 16 iyul. – S.11.
- 157. Məmmədov, A.** Dekabrın 14-ü Xudu Məmmədovun doğum günüdür / A. Məmmədov // Təzadlar. – 2014. – 13 dekabr.- S.6; 16 dekabr. – S.6.
- 158. Məmmədov, C.** Yurdunun Məcnunuydu: [Dekabrın 14-ü Xudu Məmmədovun dğulduğu gündür] / C. Məmmədov // Ədəbiyyat qəzeti. – 2014. – 12 dekabr. – S.14.
- 159. Məmmədov, Ə.** Ölümsüz həyat: [Xudu Məmmədovun ömür kitabını vərəqləyərkən] / Əyyub Məmmədov // Mədəni həyat. – 2014. - № 10. – S.32-34.

160. Naxışı gözəl: [Xudu Məmmədovun xalq sənətindəki yaradıcılığı haqqında] // Azərbaycan xalçaları. – 2014. - № 12. – S.70-77.

161. Rəhimqızı, M. Qiymətləndirmənin səliss və qeyri-səliss məntiqi... / Mehparə Rəhimqızı // Təzadlar. – 2014. – 18 dekabr. – S.10.

162. Turan, A. “Əql ismini vermiş bəşər ol nura dilində...” / Azər Turan // Ədəbiyyat qəzeti. – 2014. – 26 sentyabr. – S.1.

163. Uğur. Tikdim ki, izim qala...: [Xudu Məmmədovun Vətən sevgisi] / Uğur // Xalq Cəbhəsi. – 2014. – 8 may. – S.11.

2015

164. Abbaslı, T. Böyük alim və adam / Tahir Abbaslı // Mədəniyyət.az. – 2015. - № 12. – S.62-65.

165. Əzimov S. Xudu Məmmədov haqqında yeni toplu / Səlim Əzimov // Təzadlar. – 2015. – 31 mart. – S.12.

166. Qaraca, B. Nigaran ruhlar / Bəxtiyar Qaraca // Azərbaycan. – 2015. – 16 dekabr. – S. 6.

167. Mərzili, A. Görkəmli alim Xudu Məmmədovun doğum günüdür / Asif Mərzili // Təzadlar. – 2015. – 15 dekabr. – S.5.

2016

168. Əzimov, S. Tükənməzlik: [Vaqif Qasimovun Xudu Məmmədova həsr olunmuş “Tükənməzlik” kitabı haqqında] / Səlim Əzimov // Elm və həyat. – 2016. - № 3. – S.28-30.

169. Məhərrəmov, T. Xudu Məmmədov dünyası: [O, hələ də yuxusunu qarışdırır] / Təranə Məhərrəmov // Kaspi. – 2016. – 16 dekabr. – S.6.

2017

170. Abasov, C. Xudu Məmmədovun 90 illik yubileyinə həsr

olunan beynəlxalq konfrans / Ceyhun Abasov // 525-ci qəzet. – 2017. – 22 noyabr. – S.3.

171. Görkəmli alim Xudu Məmmədovun Azərbaycan kimya elminə göstərdiyi xidmətlər əvəzsizdir // Respublika. – 2017. – 23 noyabr. - S.5.

172. Görkəmli alimin 90 illiyi qeyd ediləcək // Mədəniyyət. – 2017. – 12 aprel. – S. 14.

173. Xudu Məmmədov xalqımızın yetişdirdiyi böyük şəxsiyyətlərdən biridir: [Görkəmli kristalloqraf alimin anadan olmasından 90 il ötür] // Azərbaycan. – 2017. – 15 dekabr. – S.7.

174. Mədətoğlu, Ə. Hər gün xatırlanan insan: [Alim Rafiq Əliyevin professor Xudu Məmmədova həsr etdiyi “Dərdimiz yetim qalsa...” kitabı haqqında] / Əbülfət Mədətoğlu // Ədalət. – 2017. – 15 avqust. – S.3; 16 avqust. – S. 3.

175. Məhərrəmov, T. Alimlərin alimi: [Böyük müəllim, görkəmli alim, vətənpərvər insan Xudu Məmmədovun 90 yaşı tamam olur] / Təranə Məhərrəmov // Kaspi. – 2017. – 23 noyabr. – S.13.

176. Millətoğlu, Y. Xudu Məmmədov dünyası... / Yusif Millətoğlu // Ədalət. – 19 iyul. – S.3; 20 iyul. – S.3.

177. Millətoğlu, Y. Mənalı ömrün səhifələri / Yusif Millətoğlu // Ədalət. – 2017. – 25 iyul. – S.3; 26 iyul. – S.3.

178. Tağıyev, D., Bəxtiyarlı, İ. Elmdə öz cığırı olan alim / Dilqəm Tağıyev, İxtiyar Bəxtiyarlı // Elm. – 2017. – 24 noyabr. – S.5.

179. Turan, A. Eşərin “Uçan quşlar”ı Xudu Məmmədov səmasında: [Xudu Məmmədov-90] / Azər Turan // Ədəbiyyat qəzeti. – 2017. – 9 dekabr. – S.20-21.

2018

180. Abbaslı, T. Böyük alim və böyük insan: Xudu Məmmədov 90 / Tahir Abbaslı // Azərbaycan. – 2018. - № 2. – S.114-122.

181. Xudu Məmmədovun anım günüdür // Bizim yol. - 2018. – 16 oktyabr. – S.13.

182. Mədətoğlu, Ə. Dünyanın tanıdığı Xudu Məmmədov / Əbülfət Mədətoğlu // Ədalət. – 2018. – 17 oktyabr. – S. 4.

183. Mədətoğlu, Ə. Xudu Məmmədov dühası / Əbülfət Mədətoğlu // Ədalət. – 2018. – 23 iyun. – S.5; 18 oktyabr. – S.4.

184. Mədətoğlu, Ə. Ölümsüzlük qazananlardan biri / Əbülfət Mədətoğlu // Ədalət. – 2018. – 28 iyul. – S.4; 4 avqust. – S.6.

2019

185. İsmayılov, E. Kişilər olub e... / Eldar İsmayılov // Ədalət. – 2019. – 5 noyabr. – S.6.

186. Mədətoğlu, Ə. Xudu Məmmədov möcüzəsi / Əbülfət Mədətoğlu // Ədalət. – 2019. – 22 iyun. – S.4; 25 iyun. – S.7.

187. Nazim Muradov: Xudu Məmmədovun bir bayatısı üzərinə // Ədalət. – 2019. – 11 iyul. – S.6.

2020

188. Qarabağın məşhur müəllimləri: [Xudu Məmmədov, Lətif Kərimov, Cabbar Qaryağdıoğlu] // Azərbaycan müəllimi. – 2020. – 27 noyabr. – S.14.

189. Telmanqızı, N. Azərbaycanın ən görkəmli triosu: [Xudu Məmmədov, Bəxtiyar Vahabzadə, Nurəddin Rzayev haqqında] / Nurlana Telmanqızı // Ədalət. – 2020. – 2 iyul. – S.7.

2021

190. Araz, M. İlhamım: şeir / Məmməd Araz // Ədalət. – 2021. – 14 oktyabr. – S.1.

2022

191. Araz, M. İlhamım: şeir / Məmməd Araz // Ulduz. – 2022. – sentyabr-oktyabr. - № 9-10. – S.44.

192. Qarabağın görkəmli simaları: Xudu Məmmədov (1927-1988) // İqtisadiyyat. – 2022. – 25 avqust. – 7 sentyabr. – S.6.

193. Musayeva, Y. Vətən boyda insan: Dünyaşöhrətli alim – Xudu Məmmədov / Yasəmən Musayeva // Azərbaycan. – 2022. – 14 dekabr. – S.10.

Köməkçi göstəricilər
Xudu Məmmədovun əsərlərinin və məqalələrinin
əlifba göstəricisi

A

Açıq söz 34
Ana təbiətə övlad münasibəti 18

B

Bayatılar 35, 38
Boynumuza alağ ki 30

D

Dövrümüzə, xalqımıza layiq 26

E

Elm, sənət və müasir insan 19
Elim köməyim olsun 5
Elmin təbliği üçün nə etmək olar 9

X

Xarici əlaqə, yoxsa 31
Xudu Məmmədovun İmamverdi Əbilova yazdığı məktublar 36

İ

İyirmi gün İngiltərədə 7

K

Kalsium silikatları və hidrosilikatlarının kristallokimyası 1
Kənarında qalmayaq 28
Kimyanın geniş üfüqləri 15

Q

Qoşa qanad 2, 10, 11, 12, 65
Qurdum ki izim qala 6

L

London niyə dumanlıdır? 8

M

Mənəvi dayaqlarımız 22
Mənəvi sərvətimizin beşiyi 13
Müasir dünyamızda dil 33
Müəllim və müəllimlik 37

N

Naxışların yaddaşı 3
Nəsildən-nəslə, eldən-elə 20

Ö

Özün rənglə, özün! 4

S

Sənət və Elm 21
“Sinteks” Azərbaycanda 23

U

“Ulduz”un anketi 16

Ü

Üzvi aləmdə mikroelementlərin reydalılığı 24

V

Vəhdət 14, 25
Vətəndaşlıq fəallığı, fədakarlıq əzmi 27

Y

Yersiz tərif gözdən salar 17
Yolum eldən başlanıb 29

Z

Ziyalı teatra getmirsə 32

**Xudu Məmmədov haqqında yazan müəlliflərin
əlifba göstəricisi**

A

- Abasov, C. 170
 Abbaslı, T. 113, 119, 128, 138, 164, 180
 Aida. 85
 Araz, M. 190, 191
 Arif, H. 76
 Aslan, M. 77
 Aydınoglu, T. 82, 95, 96, 97, 106, 114

B

- Baxşəli, V. 144
 Bayram, T. 72
 Bəxtiyarlı, İ. 50, 98, 129, 178
 Bəktəşi, S. 78

Ç

- Çıraq, M. 47, 79, 111

E

- Elsevər, S. 89
 Eminov, A. 66

Ə

- Əbilov, H. 99, 109
 Əbilov, İ. 53
 Əhməd, Ə. 146
 Əjdəroğlu, D. 121
 Əkbərzadə, Ş. 86
 Əliyev, R. 48
 Əliyeva, İ. 110
 Əlizadə, A. 139

- Əlizadə, X. 112
 Əsədov, B. 115
 Əzimov, S. 147, 165, 168
 Əzimova, M. 83

F

- Fatişoğlu, T. 80

X

- Xəlilov, Ə. 92
 Xəlilov, R. 70
 Xəlilov, S. 56

İ

- İlqar, Q. 49
 İsaqızı, S. 84
 İsgəndərzadə, E. 136
 İsmayıl. 156
 İsmayıl, Y. 44
 İsmayıloğlu, A. 107
 İsmayılov, E. 185
 İsmayılov, Y. 73
 İsmayılova, X. 101, 102

K

- Kərimova, S. 93
 Köçərli, F. 64

Q

- Qacar, M. 103, 108
 Qaraca, B. 140, 166
 Qaradağlı, S. 104, 105
 Qasımqızı, M. 131, 148
 Qasimov, Q. 87
 Qənbərov, D. 120, 132

M

- Mehdixanlı, T. 123
Mehdiyev, M. 122
Mehdiyev, S. 91
Mehdizadə, İ. 54
Mehparə. 124
Mədətoğlu, Ə. 174, 182, 183, 184, 186
Məhərrəmova, T. 169, 175
Məmmədli, A. 141, 142, 149
Məmmədov, A. 157
Məmmədov, C. 158
Məmmədov, Ə. 159
Məmmədov, X. 57
Məmmədov, Z. 62
Məmmədova, K. 133
Mərzili, A. 167
Millətoğlu, Y. 60, 150, 151, 176, 177
Murtuzayev, S. 152
Musayeva, Y. 193

N

- Nəbiyev, B. 61
Nəcəfoğlu, H. 137
Nərimanoğlu, K. 125
Nəzərov, S. 67

R

- Rəfili, O. 58
Rəhimqızı, M. 161
Ruhdaş, Q. 134
Rza, N. 45
Rzalı, R. 116
Rzayev, N. 71

S

- Səfərov, İ. 117
Səmədov, Y. 153, 154
Sərvaz. 118
Sultanlı, B. 143, 155

Ş

- Şamil, B. 74
Şəkili, İ. 94
Şükürova, Ə. 127

T

- Tağıyev, D. 178
Telmanqızı, N. 189
Tofiq, Ş. 88
Turan, A. 162, 179

U

- Uğur. 163

V

- Vahabzadə B. 41, 42, 71, 81

Y

- Yaqub, Z. 75

**Xudu Məmmədov haqqında yazılan kitabların və məqalələrin
əlifba göstəricisi**

A

- Ağdamda Xudu Məmmədov parkı salındı 149
Alın yazısı 110
Alim ömrünün salnamələri 117
Alimin söhbəti 63
Alimlərin alimi 175
Altı bakal (biri sınıb) 94
Ana torpaq, bir də cücərt bu tumu 103, 108
Azərbaycan fenomeni haqqında xatirə kitabı 111
Azərbaycanda anadan olan, lakin dünyaya doğulan böyük alim .....
144
Azərbaycanımızın Xudu müəllimi 137
Azərbaycanın ən görkəmli triosu 189

B

- Böyük alim və adam – Xudu Məmmədov 128, 138, 164, 180
Böyük töhfə 62
Böyük ziyalı 156
Bu gün – dekabrın 14-ü görkəmli alim Xudu Məmmədovun ad
günüdür 135
Bu qala bizim qala 136

C

- Canlı və cansız təbiətin vurğunu 131
Canlı və cansız təbiətin vurğunu olan Sirri-Xuda 148
Cansız aləmlə canlılar arasında körpü salan alim 139

D

- Dekabrın 14-ü Xudu Məmmədovun doğum günüdür 145, 157
Dərdə acı güldülər 109
Dərdimiz yetim qalsa 60

- Düha 99
Dünyanın ən qəmli kəndi 80
Dünyanın tanıdığı Xudu Məmmədov 182
Dünyaya baxdı öz pəncərəsindən 95, 96
Düşüncə insanı 124

E

- Elmdə öz cığırı olan alim 178
Elmi və şəxsiyyəti ilə örnək olan alim 130
Elmlə sənətin vəhdət dünyası 88
Eşerin “Uçan quşlar”ı Xudu Məmmədov səmasında 179

Ə

- Əbədiyaşar insan 101, 102
“Əql ismini vermiş bəşər ol nura dilində...” 162

G

- Görkəmli alim Xudu Məmmədovun Azərbaycan kimya elminə
göstərdiyi xidmətlər əvəzsizdir 171
Görkəmli alim Xudu Məmmədovun doğum günüdür 167
Görkəmli alimin 90 İlliyi qeyd ediləcək 172
Görkəmli alimin xatirə gecəsi 90
Görkəmli kristalloqraf, vətəndaş alim, Qarabağ faciəsinin qurbanı
akademik Xudu Məmmədov 127
Gözəl alim, nurlu insan Xudu Məmmədova həsr olunmuş yubiley
gecəsi 100
Gözəl insan, böyük vətəndaş, bütöv şəxsiyyət, kamillik mücəssəməsi
..... 152
Gözünüz aydın, Xudu müəllim: Azərbaycan indi müstəqil dövlətdir
..... 82

H

- Hər gün xatırlanan insan 174
Hər ulduzun yeri var kəhkəşanlar içində 112

- Həyatı bahasına xalqına xidmət edən alim 153, 154
- X**
- X. S. Məmmədov 69
- Xudu açarı 45
- Xudu məktəbi – Çıraqov dünyası 133
- Xudu Məmmədov 115
- “Xudu Məmmədov” adına mükafat aldığı üçün böyük qürur hissi keçirirəm 125
- Xudu Məmmədov böyüklüyü 155
- Xudu Məmmədov çağırışı 118
- Xudu Məmmədov dühası 183
- Xudu Məmmədov dünyası 169, 176
- Xudu Məmmədov fenomeni 143
- Xudu Məmmədov haqqında yeni toplu 165
- Xudu Məmmədov xalqımızın yetişdirdiyi böyük şəxsiyyətlərdən biridir 173
- Xudu Məmmədov möcüzəsi 186
- Xudu Məmmədov teoremi yaxud şagird ustad haqqında 79
- Xudu Məmmədov sən kimsən?! 84
- Xudu Məmmədovun anım günüdür 181
- Xudu Məmmədovun xatirəsinə 72
- Xudu Məmmədovun ölümsüzlüyü 89
- Xudu Məmmədovun 90 illik yubileyinə həsr olunan beynəlxalq konfrans 170
- Xudu Məmmədovun 85 illik yubileyi qeyd olundu 141
- Xudu Məmmədovun yolu 142
- Xudu Surxay oğlu Məmmədov: Biblioqrafiya 51
- Xudu yadıma düşdü 76
- “Xudu zirvəsi”nə düşən işıq 114
- Xudulu və Xudusuz günlər 146

- İ**
- İlhamım 190, 191
- İnsan 75
- İnsanlığın akademiki, ədəbiyyatın marşalı, həyatın mübariz əsgəri 121
- İstedadlı alim, kövrək qəlblı insan 122, 123
- İşıqlı zirvə 50
- K**
- Kişilər olub e... 185
- Kristal quruluşu yaradan və kristal ömür yaşayan Xudu Məmmədov 116
- Kristal+loqraf insan – Xudu Surxay oğlu Məmmədov 113, 119
- Q**
- Qarabağın görkəmli simaları: Xudu Məmmədov 192
- Qarabağın məşhur müəllimləri 188
- Qiyətləndirmənin səlis və qeyri-səlis məntiqi 161
- Qoşa qanad 64, 65, 66, 67
- M**
- Məqsədli qeyri-üzvi sintezin problemləri 132
- Mənalı ömrün səhifələri 177
- N**
- Naxışı gözəl 160
- Naxışlarda və rənglərdə yaşayan insan 85
- Nazim Muradov: Xudu Məmmədovun bir bayatısı üzərinə 187
- Nəcib arzu 61
- Nigaran ruhlar 166
- O**
- O, bənzərsiz təfəkkürlü alim idi 140
- O, xalqına vurğun idi 91

Ö

- Ölümsüz həyat..... 159
Ölümsüzlük qazananlardan biri 184
Ölümündən sonra yaşayan insan 147

P

- Professor Nurəddin Rza “Xudu açarı” kitabının 250 nüsxəsini kitabxanamıza bağışlamışdır..... 93

R

- Respublika Xudu Məmmədov seminarı 78

S

- Sevgisindən pay aldığım insan 150, 151
Sənətkarların ekran həyatı 126
Səsin öz rəngi, rəngin də öz səsi var 86
Sirr 44, 73
Sükutun səsi 104

T

- Təbiət insanları əbədi yaşada bilmir, amma xalq yaşadır 98
Tikdim ki, izim qala 163
Tükənməzlik 59
Tükənməzlik 168

U

- Unudulmazlar 81

Ü

- Üfüqdən Qüruba 134
Üzeyir bəyə pənah apardı 107
Üzeyir bəyin ruhu dolaşan evdə əbədiyyətə qovuşdu 105
Üzeyir otağında Xudu ölməzliyi 106

V

- Vətən boyda insan 193
Vətəndaş alim, ictimai xadim, elm təşkilatçısı 120

Y

- Yoxluğu bilən alim 92
Yoldaşımızın xatirəsi 70
Yoldaşımızın xatirəsi 71
Yurd sevgisinin gümüş işığı 97
Yurdunun Məcnunuydu 158

Z

- Zəka mücəssəməsi, saflıq zirvəsi 87
Zirvə 47
Zirvə qarı 77
Zirvədən zirvəyə baxasan gərək 129
Ziyalılarımız tədricən necə öldürülür 83

MÜNDƏRİCAT

Yoldaşımızın xatirəsi	2
Xudu Məmmədov dünyası	4
Böyük Alim və Adam	9
Xudu Məmmədovun elmi-fəlsəfi düşüncələri	13
Xudu Məmmədovun bayatı dünyası	14
Xudu Məmmədovun şeir dünyası	15
Ana torpaq, bir də cücərt bu tumu	16
Xudu Məmmədovun həyat və yaradıcılığının əsas tarixləri	17
Görkəmli şəxslərin Xudu Məmmədov haqqında fikirləri	19
Xudu Məmmədovun əsərləri	
Kitablar	22
Xudu Məmmədovun dövrü mətbuatda və məcmuələrdə dərc edilmiş əsərləri və məqalələri	25
Ön söz yazdığı, rəy verdiyi kitablar	29
Xudu Məmmədovun həyatı və elmi fəaliyyəti haqqında	
Kitablar	30
Xudu Məmmədov haqqında məcmuələrdə və dövrü mətbuatda dərc edilmiş məqalələr	38
Köməkçi göstəricilər	
Xudu Məmmədovun əsərlərinin, məqalələrinin əlifba göstəricisi	53
Xudu Məmmədov haqqında yazan müəlliflərin əlifba göstəricisi	55
Xudu Məmmədov haqqında yazılan məqalələrin əlifba göstəricisi	59